

Nr 161.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium m. m.; given Stockholms slott den 24 februari 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ekklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ekklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, NOTHIN, SCHLYTER, WIGFORSS, VANNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Engberg anför:

Jag anhåller att för Kungl. Maj:t få anmäla frågan om vissa praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium.

I. Frågans tidigare behandling. Nuvarande bestämmelser.

Frågan om möjligheten att i de svenska läroverkens nederskola vid sidan av den mera teoretiskt betonade linjen infoga en undervisning och utbildning, som mera direkt kunde förbereda en del av ungdomen för verk-

samhet inom det praktiska livets områden, är av mycket gammalt datum. Vid sidan av de teoretiska eller lärda studiebanorna uppbyggdes tidigt bildningslinjer av mera praktisk karaktär. *Apologistklassen, apologistskolan, real-linjen* och *realskolan* äro till sitt ursprung att betrakta som led i dessa strävanden, ehuru dessa skolor och skolformer dock väsentligen hava utformats med tanke på ungdom, som förbereder sig för mera kvalificerade arbetsuppgifter i statens eller enskild tjänst. De på 1850-talet införda *tekniska elementarskolorna* voro ett annat sådant led med mera direkt syfte att tillgodose kraven på förberedande utbildning för det praktiska yrkeslivet. De *högre folkskolorna*, vilka från och med 1860-talet började inrättas och vilka huvudsakligen vända sig till bildningssökande ungdom, som sedermera ämnar ägna sig åt praktiskt förvärvsarbete av ett eller annat slag, äro väsentligen att betrakta som skolor för meddelande av allmän medborgerlig och praktisk bildning. Något inslag av facklig utbildning i egentlig mening hava de däremot icke ägt, förrän genom beslut vid 1918 års riksdag en differentiering i allmänna och yrkesbestämda högre folkskolor kom till stånd och det alltså blev möjligt att införa yrkesundervisning på en sådan skolas program. Det dröjde emellertid ända till nyssnämnda år, 1918, innan en differentierad och genomförd organisation av praktiska undervisningsanstalter kom till stånd och det nuvarande systemet av sådana läroanstalter därmed erhöi sin utformning.

Enligt det beslut, som fattades vid 1918 års riksdag angående praktiska ungdomsskolor och som senare kompletterats genom nya beslut av 1921 års riksdag, öppna sig för den ungdom, som genomgått fullständig 6-klassig folkskola och icke har för avsikt att förvärva teoretisk utbildning i läroverk (mellanskola) eller högre flickskola, två fortbildningsmöjligheter. Antingen kunna de genomgå *högre folkskola* eller ha de att bevista *fortsättningsskolan*, vilken kan vara *allmän* eller *yrkesbestämd*. Ännu är den allmänna fortsättningsskolan vanligare förekommande än den yrkesbestämda, men utvecklingen synes oförtydligt visa, att den senare alltmer vinner terräng. Givetvis kan den fackliga undervisningen med hänsyn till den korta lärotiden endast bli av mera förberedande art och söka ge en första orientering i yrkets tekniska, ekonomiska och sociala sidor, liksom den allmänbildande undervisningen måste inskränka sig till vissa grundläggande ämnen, framför allt modersmålet och medborgarkunskap. Vad beträffar den högre folkskolan, kan denna, såsom redan nämnts, enligt 1918 års riksdags beslut jämväl göras yrkesbestämd. De yrkesbestämda högre folkskolorna hava haft att uppvisa en snabb tillväxt i numerär med god anslutning. Åtskilliga högre folkskolor hava börjat såsom allmänna och senare ombildats till yrkesbestämda, under det att andra blivit ombildade till kommunala mellanskolor.

De egentliga yrkesundervisningsskolorna — med bortseende från sådana läroanstalter, som närmast kunna anses motsvara de allmänna läroverkens gymnasier eller ett ännu högre stadium, alltså den högre yrkesundervis-

ningen — äro *lärlings-* och *yrkesskolorna*, de båda ettåriga *handels-* och *hushållsskolorna* samt *verkstadsskolorna*. Frånsett här nämnda kommunala anstalter för lägre yrkesundervisning finnas åtskilliga *enskilda skolor med liknande syfte*.

Tillträdet till *lärlingsskolan* står öppet för den, som genomgått fortsättningsskolan och har anställning i praktiskt arbete, medan *yrkesskolan* vänder sig till dem, som förut genomgått lärlingsskola och önska förvärva fördjupad facklig utbildning. I båda fallen är det endast fråga om deltidsundervisning och om lärjungar, som samtidigt äro anställda i yrkesarbete. Undervisningen är rent facklig och de olika ämnena gruppera sig kring den för de olika yrkena speciella yrkesläran som medelpunkt. Sålunda äro läroämnena i lärlingsskolor för handel handelsteknik, ekonomisk geografi med produktionslära, handelsrätt och nationalekonomi, samt, om nödigt, svenska språket, i lärlingsskolor för hantverk och industri yrkeslära, yrkesekonomi, yrkes- och arbetarlagstiftning, samt i lärlingsskolor för husligt arbete praktiskt hushållsarbete, hushållslära och hälsovård. Därjämte kunna såsom frivilliga ämnen förekomma levande språk, stenografi, maskinskrivning m. m.

De *ettåriga handels- och husmodersskolorna* hava däremot heldagsundervisning och avse att meddela personer, som äga praktisk erfarenhet inom handelsyrket eller äro sysselsatta med husligt arbete men icke varit i tillfälle att genomgå för deras respektive yrken avsedd lärlings- och yrkesskola, en på fortsättningsskolans kunskapsmått byggd teoretisk utbildning av den omfattning, som fordras för fullgörande av deras respektive arbetsuppgifter.

Verkstadsskolorna äro i första hand ägnade att mottaga ungdom i åldern 14—18 år, som icke samtidigt har anställning i praktiskt arbete men önskar utbildning för inträde i sådant. De kunna genomgås samtidigt med fortsättningsskola. Skolan, som har heldagsundervisning, ställer som sitt mål att giva lärjungarna ett visst mått av praktisk yrkesfärdighet.

De nämnda formerna av praktiska ungdomsskolor ovanpå fortsättningsskolan taga sålunda samtliga sikte på att meddela en förberedande mer eller mindre grundlig facklig utbildning, och det mera allmänbildande momentet skjutes därvid i bakgrunden. Praktisk verksamhet i visst yrke förekommer, bortsett från verkstadsskolorna, jämsides med undervisningen eller är, vad angår hantverk och industri, rent av en förutsättning för deltagandet i denna.

Genom 1918 års riksdagsbeslut togs ett stort steg i riktning mot beredandet av praktiska utbildningsmöjligheter för landets ungdom. Erfarenheten visade dock snart, att vad sålunda vunnits ej var tillräckligt, och strävanden hava också oavlåtligt pågått för att nå fram till en förbättring i dessa hänseenden.

Skolkommisionen förordade i sitt den 28 april 1922 avgivna betänkande ett genomförande överallt av en organisation med fyraårig realskola, byggd på folkskolans sjätte klass, i huvudsaklig överensstämmelse med den orga-

nisation, som prövats vid de kommunala mellanskolorna. Frågan om praktiska utbildningslinjer upptogs ej till behandling i betänkandet, utan skolkommissionen nöjde sig beträffande denna fråga med följande uttalande i samband med ett omnämmande av de farhågor för ökad tillströmning till de teoretiska skolorna, som på många håll förmodats komma att bli följden av en skolreform i den föreslagna riktningen:

I och med att här berörda praktiska skolsystem byggts upp, i syfte att leda in de unga på praktiska utbildningsvägar, har sålunda grunden ryckts undan för de farhågor, som i det föregående omförmäls. Detta så mycket mera som de nya ungdomsskolorna till övervägande del organiserats så, att de unga under studierna i desamma alltjämt förbli kvar i sin praktiska verksamhet. Även vid anordnandet av de högre formerna av sådana utbildningslinjer har man låtit sig angeläget vara att söka möjliggöra elevernas upptagande direkt ur arbetslivet.

I det betänkande, som den 18 februari 1926 avlämnades av de, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 juni 1924, tillkallade sakkunniga, de s. k. *1924 års skolsakkunniga*, framlades utredning bland annat beträffande en treårig, på sexklassig folkskola byggd realskola. Därjämte ägnades en särskild avdelning åt frågan om praktiska utbildningslinjer under framläggande av preliminära förslag till timplaner såväl för fristående treåriga skolor, vilka föreslogos skola leda fram till en praktisk realexamen, som också för motsvarande slag av linjer inom fyraåriga realskolan.

II. Frågans behandling vid 1927 års riksdag.

I Kungl. Maj:ts den 18 februari 1927 för riksdagen framlagda proposition, nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. (*1927 års skolproposition*) anförde departementschefen i fråga om praktiska realskollinjer huvudsakligen följande (sid. 164—165):

Från olika håll — bland annat av skolöverstyrelsen — har uppmärksamheten riktats på betydelsen därav, att den högre folkskolan — de skolsakkunniga hava närmare preciserat önskemålet till att gälla de treåriga skolorna av denna typ — jämväl erhöles rätt att anställa särskild avgångsexamen, förslagsvis benämnd praktisk realexamen, med vilken viss behörighet vore förbunden. I samband härmed har uttalats tanken på en särskild praktisk bildningslinje vid vissa av de nuvarande realskolorna. Dessa önskemål hava framsprungit ur en lofvärd strävan att stärka de praktiska utbildningslinjernas ställning inom skolsystemet och därmed också deras konkurrenskraft.

Jag är för min del gärna villig erkänna, att åtskilligt talar till förmån för de framlagda förslagen. På grund av de högre folkskolornas för närvarande starkt skiftande organisation synes mig emellertid denna fråga lämpligast böra prövas från fall till fall.

Frågan om praktiska realskollinjer kom emellertid genom flera i ämnet väckta motioner att närmare behandlas av riksdagen.

I sin skrivelse i ämnet den 2 juni 1927, nr 262, anförde riksdagen härom (sid. 76 o. f.) bland annat:

Spörsmålet om praktiska realskolor beröres i tre motioner nämligen I: 259 och II: 410 samt II: 362. I de förstnämnda motionerna förordas en differentiering av realskolan av sådan art, att önskemålet om en mer praktiskt betonad realskolutbildning kunde tillgodoses. I motionerna föreslås, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa riksdag dels om anordningar för realskolan, som medgiva differentiering i undervisningen, så att realskolan möjliggör för sina lärjungar att efter anlag och behov få en mera praktisk eller mera teoretisk utbildning, dels om organisations- och kursplaner, som möjliggöra avgång med realskolekompetens från tredje respektive fjärde klassen i realskolan, vilken dessutom för de lärjungar, som ämna fortsätta i det treåriga gymnasiet, anordnas så, att den blir förberedande gymnasieklass.

Motionen II: 362 åter tager sikte på den yrkesbestämda högre folkskolan och ansluter sig närmast till de skolsakkunnigas ovan antydda förslag. I motionen hemställes, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i det föreliggande förslaget, att yrkesbestämd högre folkskola, som är minst treårig, efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall måtte tillerkännas behörighet att meddela praktisk realexamen, medförande den kompetens, som i motiveringen till yrkandet angivits; att ämneslärare vid sådan skola i lönehänseende jämställas med ämneslärare vid kommunal mellanskola; samt att jämväl rektor vid dylik skola med avseende på arvode jämställas med rektor vid kommunal mellanskola, dock så, att i det fall han har att förestå två eller flera skolor, ökat arvode bör utgå.

Den fråga, som sålunda bragts under omprövning, är, såsom förut antytts, utan tvivel av stor betydelse men också av ej ringa räckvidd. Riksdagen instämmer med motionärerna i deras åsikt om vikten av att åtgärder vidtagas för den praktiskt betonade högre skolundervisningens tillgodoseende. Det måste nämligen å ena sidan anses önskvärt, att även praktiska yrkesutövare förvärva en vidgad skolbildning, medan å andra sidan den teoretiskt inriktade undervisningen i de nuvarande realskolorna ej fyller detta behov. Huruvida nämnda önskemål lämpligast fylles genom realskolans differentiering på antytt sätt eller genom en anpassning av den yrkesbestämda högre folkskolan, därom kunna meningarna vara delade. Vad den senare utvägen beträffar, vill riksdagen erinra om att genom densamma en ur vissa synpunkter mindre önskvärd begränsning av den högre folkskolans friare och mer obundna ställning förorsakas. Å andra sidan är det möjligt, att den föreslagna differentieringen av realskolan skulle kunna visa sig ur organisatorisk synpunkt medföra olägenheter och svårigheter. Riksdagen anser sig icke under nu förhandenvarande förutsättningar vilja fälla ett bestämt omdöme i detta spörsmål. Då riksdagen emellertid som sagt finner frågan betydelsefull, anser sig riksdagen i anledning av ifrågakommande motioner böra hos Kungl. Maj:t hemställa om närmare utredning i detta hänseende samt om framläggande för riksdagen av det förslag, som må kunna därav föranledas. Riksdagen vill i detta sammanhang — detta närmast i anslutning till motionerna I: 260 och II: 414 — framhålla, att en dylik utredning beträffande landsbygdens skolväsen bör omfatta även frågan om högre folkskolors anordnande såsom led i en med genomgången folkhögskola avslutad och särskilt efter landsbygdens behov avpassad högre

undervisning samt spörsmålet om åtgärder till underlättande av vistelsen vid folkhögskola eller därmed förenad lantmannaskola för utom skolkommunen boende elever.

Riksdagen hemställde i anslutning till vad sålunda anförts, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och i vilken utsträckning *dels* praktiska bildningslinjer kunde anordnas på realskolans åldersstadium, *dels* högre folkskolor kunde anordnas såsom led i en med genomgången folkhögskola avslutad och särskilt efter landsbygdens behov anpassad högre undervisning, *dels ock* åtgärder kunde vidtagas till underlättande av vistelsen vid folkhögskola eller därmed förenad lantmannaskola för utom skolkommunen boende elever, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

III. 1927 års skolsakkunniga.

Genom beslut den 18 juni 1927 uppdrog Kungl. Maj:t åt chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla tre sakkunniga (1927 års skolsakkunniga) för att inom nämnda departement bland annat verkställa utredningar samt avgiva yttranden och förslag i vissa med den av 1927 års riksdag beslutade skolorganisationen sammanhängande frågor, och anbefallde Kungl. Maj:t därvid bland annat omförmälda sakkunniga att verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning i ovannämnda av riksdagen angivna hänseenden.

Innan jag övergår till en redogörelse för den av 1927 års skolsakkunniga med anledning härav verkställda utredningen, vill jag omnämna vissa till Kungl. Maj:t ingivna framställningar, vilka stå i samband med det de sakkunniga sålunda meddelade uppdraget och av dem behandlats i ett sammanhang.

1. I skrivelse den 2 juni 1927, nr 264, i anledning av väckt motion angående inbyggande i den fyrklassiga realskolavdelningen vid högre allmänna läroverket i Kristianstad av I. H. Dahls läroanstalt, anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte i samband med den utredning rörande praktiska bildningslinjer å realskolans åldersstadium, varom hemställan från riksdagens sida föreläge, taga under övervägande vad i sagda motion anförts och yrkats.

2. Hos Kungl. Maj:t anhöll dåvarande rektorn vid realskolan i Oskarshamn H. Grimlund, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för att vid nämnda skola måtte kunna försöksvis från och med läsåret 1928/1929 upprättas en praktisk linje, handelslinje, grundad på genomgången sexklassig folkskola och på villkor och förutsättningar för övrigt, som Kungl. Maj:t täcktes fastställa. Törhända kunde Kungl. Maj:t finna önskvärt och lämpligt att försök gjordes även med en teknisk linje samt eventuellt med en hushållslinje. Från stadens sida torde intet hinder komma att uppställas, blott de försöken åtföljande utgifterna för staden bleve överkomliga.

3. Med anledning av en av styrelsen för Stockholms stads högre folkskola för teknisk utbildning gjord framställning hemställde slutligen Stockholms folkskoledirektion, att nämnda skola hädanefter måtte benämnas Stockholms stads tekniska realskola, att eleverna efter avgången från skolans tredje klass måtte få avlägga en examen, benämnd teknisk realexamen, efter den ordning och med den kontroll, som Kungl. Maj:t täcktes föreskriva, ävensom med bibehållande av nu gällande behörighet för avgångsexamen, samt att avgångsexamen från den maskintekniska linjen i skolans fjärde klass måtte för lärjunge, som tidigare erhållit godkänt avgångsbetyg från skolans tredje klass, medföra samma rättigheter och förmåner som avgångsbetyg från en statens fackskola för maskinindustri.

A. 1927 års skolsakkunnigas betänkande.

Med skrivelse den 2 juli 1930 överlämnade 1927 års skolsakkunniga till Kungl. Maj:t »Utredning och förslag rörande praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium» (statens offentliga utredningar 1930: 14).

I det stora hela kan jag beträffande nämnda utredning hänvisa till dels det tryckta betänkandet, dels de redogörelser för innehållet, som återfinnas i de över betänkandet avgivna utlåtandena. Här torde jag endast behöva lämna följande summariska sammanfattning.

Efter att här hava redogjort för begreppen »praktisk bildning» och »allmän medborgerlig bildning» samt förhållanden på näringslivets och angränsande områden, vilka göra frågan om behovet av praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium till ett aktuellt spörsmål, hava de sakkunniga kommit till den övertygelsen, att åtgärder äro behövliga, som åsyfta att förstärka den praktisk-fackliga utbildningens och de praktiska levnadsbanornas dragningskraft på de unga.

För att tillgodose den praktisk-fackliga utbildningen på realskolans åldersstadium framhålla de sakkunniga möjligheten av differentierad undervisning på realskolans stadium. Om möjlighet beredes att i läroanstalter av real- eller mellanskoltyp erhålla både en fördjupad allmänbildning och en genom lämplig differentiering av undervisningen särskilt under de sista åren i realskolan åstadkommen förberedande utbildning för vissa mera omfattande yrkesområden, blir valet vid avgången från folkskolan mindre svårt än nu, emedan det icke längre och icke i samma grad som nu kommer att gälla två från varandra skilda skolformer, och vägen till fackutbildning då kan förkortas till gagn ej minst för de lärjungar, för vilka en grundligare fackutbildning i särskild skola efter realexamen av olika skäl ändock icke kunnat komma i fråga.

De sakkunniga finna, att här ifrågavarande undervisning får anses mest av behovet påkallad på handels-, de tekniska och industriella yrkenas samt det husliga arbetets områden. Om i enskilda fall, isynnerhet på orter, där en viss storindustri är förhärskande, ytterligare specialisering kan och bör äga rum, är ett spörsmål, som på frågans nuvarande stadium ej gärna kan låta sig avgöra. De sakkunniga framhålla tillika, att uppgiften att meddela mera speciella fackkunskaper bör tillkomma *yrkesskolans* ämnes- och yrkeskurser, även då det gäller lärjungar, som i de nu föreslagna skolformerna erhållit den förberedande fackundervisningen.

De sakkunniga uttala som sin mening, att införandet av en *praktisk real-*

examen torde vara en av de viktigaste förutsättningarna för att praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium skola kunna tjäna sitt ur social synpunkt förnämsta ändamål, nämligen att till det praktiska livets värv överföra sådana lärjungar, som äga verklig fallenhet för praktiska arbetsuppgifter oavsett deras större eller mindre studiebegåvning i övrigt, och därigenom jämväl bidra till att från de teoretiska studiebanorna avleda dem bland lärjungarna, vilka nu på grund av saknaden av praktiska linjer kvarhållas därstädes. De sakkunniga föreslå därför, att de praktiska linjer, vilkas närmare utformning framgår i det följande, skola avslutas med en examen och att denna examen erhåller benämningen praktisk realexamen.

I fråga om *behörighet till tjänsteställningar* anse de sakkunniga, att en praktisk realexamen, som förutsätter lika lång studietid och samma offentliga kontroll som den nuvarande allmänna realexamen samt i vilken kunskapsfordringarna i ämnen, i vilka godkänt betyg i realexamen nu fordras, äro lika stora som eller större än i den hittillsvarande formen av realexamen, skall komma att erkännas såsom jämgod med vanlig realexamen för aspiranter till tjänster vid kommunikationsverken.

Vad beträffar en praktisk realexamen på en huslig linje, hava icke från något håll framställts krav på eller önskemål om behörighet till tjänsteställningar av ifrågavarande slag. Till följd av undervisningens syftemål måste nämligen såväl på denna som på den tekniska linjen en viss reduktion vidtagas i kurserna just i sådana ämnen, vid vilka kommunikationsverken lägga särskild vikt, varemot de ämnen, som tillkomma, eller de ämnen, i vilka kurserna äro större än i den allmänna realskolan, äro sådana, vid vilka dessa verk fästa mindre avseende.

I fråga om *behörighet till fortsatta studier vid fackutbildningsanstalter* anföra de sakkunniga bland annat:

De sakkunniga finna det självfallet, att en blivande praktisk realexamen i samma ordning som vanlig realexamen bör berättiga till inträde vid fackutbildande högre skolor inom de arbetsområden, på vilka den skola eller linje är inriktad, vid vilken praktisk realexamen avlagts, och att dessa linjers undervisningsplaner sålunda måste bli så avpassade, att lärjungarna där erhålla de grundläggande kunskaper, som erfordras för att tillgodogöra sig den högre skolans undervisning. Sålunda bör praktisk realexamen från en handelslinje i samma ordning som allmän realexamen berättiga till fortsatta studier vid handlungymnasium. Vidare bör praktisk realexamen från en huslig linje giva kompetens för inträde vid sådana skolor och kurser, som äro avsedda att utbilda för vad man skulle kunna kalla »förmans»-befattningar på kvinnliga praktiska yrkesbanor, exempelvis i de fall, då vanlig realexamen eller motsvarande kunskaper stipulerats såsom inträdesvillkor vid dylika utbildningskurser. Vad slutligen beträffar praktisk realexamen från teknisk linje, bör en sådan, på samma villkor som allmän realexamen, berättiga till inträde vid tekniskt gymnasium och fackskola, så mycket mera som, enligt vad de sakkunniga nedan anföra, dylik behörighet bör kunna erhållas redan efter genomgången av den tekniska linjens tredje klass.

De sakkunniga övergå härefter till att behandla frågan om *undervisningens omfattning på de olika linjerna*, och efter att hava frambållit vissa allmänna synpunkter behandla de först de fackligt inriktade ämnena, å sid. 118—120 å handelsundervisningens område, å sid. 120—121 å det husliga arbetets område samt å sid. 121—122 å industriens och hantverkets område, och därefter å sid. 122—124 de allmänbildande ämnena.

Härefter beröra de sakkunniga *organisationen av den föreslagna undervisningen* och uppställa därvid först frågan, huruvida undervisningen bör ordnas genom *praktiska linjer inom realskolan och kommunala mellanskolan eller fristående skolor*. De sakkunniga betona till en början, att frågan huruvida en fristående skola för ifrågasvarande undervisning är att föredraga framför en linjedelad realskola i stor utsträckning måste betraktas, icke såsom en principfråga, utan såsom en lämplighetsfråga, varför den rena lämplighets-synpunkten i det enskilda fallet bör bliva den utslagsgivande.

De sakkunniga finna i det fall, att en fristående skola skulle komma att omfatta endast en linje utan parallellavdelningar, lämpligast, att de praktiska linjerna, såvida ej hänsyn till lokalfrågor skulle göra en annan anordning lämpligare, inlemmas i befintlig realskola eller kommunal mellanskola ej endast i de minsta samhällena utan även på sådana orter, där lärjungantalet eljest möjligen skulle medgiva, att en fristående praktisk skola kunde upprättas. Alldeles särskilt gäller detta om en handelslinje. Samma är enligt de sakkunnigas mening förhållandet, om det jämte en handelslinje är fråga om ytterligare en praktisk linje, för den händelse lärjungantalet i första klassen av en fristående skola ej kan antagas bliva så stort, att enbart lärjungantalets storlek även i de högre klasserna kan beräknas motivera skild undervisning på båda linjerna i alla eller i ett flertal kunskapsämnen, eller såvida icke fördelningen av ortens skollokaler gör en annan anordning önskvärd.

Beträffande *antalet årsklasser inom de praktiska linjerna* hava de sakkunniga efter en undersökning för varje särskild linje funnit skäl tala till förmån för en anordning inom alla linjer med differentiering under de två sista läsåren inom realskolan och till förmån för att den tid, som i fråga om linjer inom realskolan normalt bör bestämmas som den lämpliga för praktisk realexamens avläggande, blir densamma som för allmän realexamen.

Efter en undersökning linje för linje, vilken verkställts beträffande i en realskola eller mellanskola inbyggda praktiska linjer och beträffande fristående linjer, hava de sakkunniga kommit till det resultatet, att även för de praktiska linjerna fyraårig skoltid är såväl i och för sig lämplig som också nödvändig, ifall dessa linjer skola kunna leda till en allmänbildning, som i huvudsak är jämförlig med den allmänna realskolans bildningsmål, och på samma gång kunna meddela en praktisk utbildning av värde för lärjungarna. De sakkunniga framhålla tillika, att man i detta sammanhang ej får förbise, att det med de sakkunnigas förslag ej längre blott gäller att kontrollera ådagalagd praktisk duglighet och kunskap utan att kravet på en praktisk realexamen innebär dessa skolors likställande i det stora hela med den allmänna realskolan i allmänbildningshänseende.

I fråga om treåriga praktiska linjer byggda på sjukklassig folkskola anse de sakkunniga, att under vissa förutsättningar även dessa skulle kunna föra sina lärjungar fram till den kunskaps- och bildningsnivå, som en praktisk realexamen avser att vitsorda.

De sakkunniga anse vidare, att faran för ett mindre väl överlagt val av levnadsbana bäst förekommes genom att lärjungarna erhålla rätt att komplettera en realexamen på en praktisk linje genom fyllnadsprövning i ett eller flera ämnen i enlighet med fordringarna i den allmänna realexamen eller i praktisk realexamen på en annan linje än den, där examen avlagts. Skulle fordringarna i praktisk realexamen i samtliga eller så gott som samtliga ämnen väsentligt avvika från fordringarna i allmän realexamen, komme

denna rätt till komplettering att bliva av ringa praktiskt värde, alldenstund kompletteringsämnen skulle bliva så många och tilläggskurserna i varje särskilt ämne så stora, att en komplettering ej skulle kunna ifrågakomma utan omfattande enskild undervisning. En sådan anordning skulle därför verka avhållande på många lärjungar, som eljest skulle välja någon av de praktiska linjerna.

De sakkunniga anse vidare, att den praktiska realexamen bör omfatta såväl skriftliga som muntliga prov samt i vederbörliga fall praktiska examensarbeten.

I fråga om *sättet för upprättande av praktiska linjer* finna de sakkunniga beträffande de praktiska linjer, som inbyggas i statens realskolor, självfallet, att de liksom skolan i övrigt skola vara statliga. I fråga om dessas upprättande bör gälla vad som i allmänhet gäller om upprättandet av statliga läroanstalter, eller att sedan det föreliggande fallet varit föremål för undersökning och utredning, förslag i vederbörlig ordning avgives till riksdagen, som har att besluta.

Det synes vidare önskvärt, att kommuner, i vilka statsläroverk finnes, er-hålla möjlighet att i samband med statsläroverket upprätta praktiska linjer, anordnade i huvudsak enligt samma grunder, som under senare år tillämpats i fråga om kommunala gymnasier eller gymnasielinjer, bundna vid statsläroverk. Skulle en på detta sätt av kommunen upprätthållen praktisk linje i fortsättningen visa sig vara av behovet lika starkt påkallad som den allmänna linjen eller som motsvarande statliga linje vid andra läroverk, synes man kunna utgå ifrån att staten skall känna sig föranlåten att lämna understöd åt eller helt övertaga linjen.

Då det gäller sättet för upprättandet av praktiska linjer, inbyggda i en redan bestående kommunal mellanskola, vilja de sakkunniga föreslå, att bestämmelser i detta avseende må lämnas, vilka utgöra en motsvarighet till dem, som äro givna i fråga om inrättande av praktisk linje vid kommunal flickskola.

Vad slutligen beträffar de fristående skolor, som skola föra fram till en praktisk realexamen, anse de sakkunniga, att sådana skolor åtminstone till att börja med i regel böra upprättas såsom kommunala anstalter. De sakkunniga anse, att skolor av detta slag böra komma till stånd på så sätt, att vederbörande kommun först upprättar en högre folkskola med en eller flera linjer, vilken utbygges till fyraårig med tillämpande av de undervisningsplaner, som kunna komma att fastställas för skolor, vilka skola föra sina lärjungar fram till något slag av praktisk realexamen. Därefter förfäres med skolan på samma sätt som nu är föreskrivet i fråga om allmän högre folkskolas övergång till kommunal mellanskola.

I *fråga om de praktiska kommunala skolornas benämning* finna de sakkunniga, att benämningen *praktisk kommunal mellanskola* måste anses såväl med avseende på studiemålet som också i organisatoriskt och administrativt hänseende på ett klart och träffande sätt karakterisera de fristående skolor med enbart praktiska linjer, vilka erhålla rätt att anställa praktisk realexamen. En skola av de nuvarande kommunala mellanskolornas typ bör då, om den icke har någon praktisk linje, i analogi härmed benämnas *allmän kommunal mellanskola*, och enbart *kommunal mellanskola*, ifall den har både allmän och praktisk linje.

Beträffande *lärarkompetens och lärarutbildning* anse de sakkunniga, att med avseende på behörighet till och tillsättning av sådan tjänst, som omfattar

enbart teoretiska läroämnen, bör förfaras enligt enahanda grunder och på enahanda sätt, som när det gäller behörighet till eller tillsättning av ämneslärartjänst vid realskola respektive kommunal mellanskola. I fråga om de kompetenskrav, som böra uppställas, när det gäller praktiskt ämne, hålla de sakkunniga före, att dessa böra minst motsvara vad som fordras för anställning vid yrkesbestämd högre folkskola.

Beträffande *administrativa förhållanden* anföra de sakkunniga bland annat:

De praktiska linjer, för vilkas upprättande de sakkunniga uttalat sig, skulle kunna upprättas antingen av stat eller av kommun. Vad beträffar det förstnämnda slaget av skolor, synas de bestämmelser angående lokalstyrelse, som finnas intagna i gällande läroverksstadga, böra i huvudsak tillämpas. Härvid bör dock enligt de sakkunnigas mening tillses, att näringslivet alltid blir i erforderlig utsträckning representerat i densamma. Den paragraf av läroverksstadgan, § 207, som avser lokalstyrelsens sammansättning, bör alltså kompletteras med en föreskrift av det innehåll, att vid läroverk, där en eller flera praktiska linjer äro upprättade, för var och en av dessa skall, utöver de ledamöter, som eljest skola ingå i styrelsen, av vederbörande lokalstyrelse utses två med avseende på det verksamhetsområde, linjen avser, sakkunniga personer, den ene representerande arbetsgivare, den andre i arbete anställda. Dessa sakkunniga skola äga att inom lokalstyrelsen deltaga i överläggningar rörande ärenden, som angå den linje, de företräda, ävensom att i dylika ärenden framlägga förslag. Vad beträffar de praktiska linjer, som upprättas av kommun, hava de sakkunniga tänkt sig två organisationsformer: antingen skulle dylika linjer anordnas vid kommunala mellanskolor, eller ock skulle fristående praktiska kommunala mellanskolor kunna inrättas. För båda dessa fall böra, synes det de sakkunniga, åtgärder vidtagas för vinnande av garanti, att den speciella fackkunskapen blir representerad inom skolstyrelsen.

Det är uppenbart, att det av de sakkunniga framlagda förslaget även måste inom den centrala ledningen, skolöverstyrelsen, påkalla vissa anordningar, som kunna vara ägnade att på bästa sätt tillgodoföra ledningen av de föreslagna linjerna den speciella sakkunskap, varöver nämnda styrelse förfogar. Tillämpas denna grundsats på de nu föreslagna praktiska linjerna, bör ledningen av de i realskolan eller i den kommunala mellanskolan inbyggda praktiska linjerna liksom också av de fristående praktiska linjer, som kunna komma att upprättas av staten, tillkomma läroverks- och yrkeskolavdelningarna gemensamt. Vad åter beträffar de fristående linjer, som uppkomma genom ombildning av yrkesbestämda högre folkskolor, synes böra gälla vad i motsvarande avseende är föreskrivet i fråga om de högre folkskolor, vilka ombildas till kommunala mellanskolor. Vad angår den närmare fördelningen på de olika avdelningarna av skolöverstyrelsen av överstyrelsens åligganden i fråga om de praktiska skolorna, torde det vara av stor betydelse, att denna fördelning kommer att ske i överensstämmelse med den av de sakkunniga hävdade likställdheten mellan den teoretiska och den praktiska undervisningen och att ett arbetsförfarande, som betryggar en dylik likställdhet, kommer till stånd.

Å sid. 164—238 i betänkandet hava de sakkunniga framlagt förslag till *undervisningsplaner* ävensom grunder till sådana planer.

Beträffande dessa undervisningsplaner torde jag få hänvisa till det tryckta betänkandet, där de olika undervisningsplanerna återfinnas:

1. Undervisningsplan för handelslinje, inbyggd i fyraårig realskola sid. 164—172;
2. Undervisningsplan för teknisk linje, inbyggd i fyraårig realskola sid. 173—181;
3. Undervisningsplan för huslig linje, inbyggd i fyraårig realskola sid. 182—189;
4. Normalundervisningsplan för kommunal mellanskola för handelsundervisning sid. 190—196;
5. Normalundervisningsplan för kommunal mellanskola för teknisk undervisning sid. 197—203;
6. Normalundervisningsplan för kommunal mellanskola för huslig undervisning sid. 204.

Vidare behandla de sakkunniga å sid. 239—245 i betänkandet vissa *ekonomiska frågor* och anföra därvid huvudsakligen följande:

Beträffande praktiska bildningslinjer inom realskolan torde i de teoretiska läroämnena samläsning i rätt stor utsträckning kunna anordnas för lärjungarna å den allmänna linjen och å de praktiska linjerna inom realskolan. Även där med anledning av antalet lärjungar i klassen eller på grund av olikhet i kursplaner sådan samläsning icke kan äga rum, böra givetvis lärarna i teoretiska läroämnen å de praktiska linjerna avlönas enligt samma grunder som lärarna å den allmänna linjen. Om, såsom de sakkunniga anse i vissa fall böra ske, adjunktstjänst jämte teoretiskt läroämne omfattar ett eller två praktiska läroämnen, bör vanlig adjunktslön utgå. Skulle en ordinarie lärartjänst bestämmas att omfatta endast praktiska läroämnen, bör tjänst innehavaren avlönas efter samma grunder, som gälla för en adjunkt i teoretiska ämnen. Likaledes böra lärarna i de vanliga övningsämnena teckning, gymnastik med lek och idrott, musik, slöjd och annat praktiskt arbete samt hushållsgöromål avlönas enligt samma grunder som i den allmänna realskolan.

Vad åter beträffar de icke ordinarie lärarnas avlöning i de praktiska läroämnena, framhålla de sakkunniga, att flertalet av nämnda läroämnen å de praktiska linjerna bör intaga samma ställning som de teoretiska ämnena på den teoretiska linjen.

De anse sig med vissa undantag böra räkna med ett arvode av 140 kronor för veckotimme åt manlig lärare i praktiskt läroämne vid allmänt läroverk samt med ett arvode av 130 kronor för veckotimme för kvinnlig sådan lärare. Dock torde bestämmelse böra införas därom, att arvodet för lärare i praktiskt läroämne för intill sex veckotimmar inom varje klassavdelning efter prövning i varje särskilt fall av skolöverstyrelsen må kunna höjas med högst 45 kronor för varje veckotimme.

För beräkning av *statens* kostnader för praktiska linjer inom realskolan hava de sakkunniga undersökt, i vad mån samläsning kan äga rum mellan lärjungarna å de olika linjerna, i sådana fall, då sammanlagda antalet lärjungar i klassen icke lägger hinder i vägen för sådan samläsning. Då differentierad undervisning enligt de sakkunnigas förslag skall förekomma endast inom de två högsta klasserna av realskolan, gäller frågan endast dessa klasser.

Med hänsyn till de av de sakkunniga föreslagna tim- och kursplanerna för de olika praktiska linjerna, synes samläsning mellan allmän linje och handelslinje i teoretiska läroämnen och i övningsämnena kunna anordnas i

sådan omfattning, att man för handelslinjen kan räkna med en kostnad av 5,970 kronor. För teknisk linje blir motsvarande kostnad 9,195 kronor. Beträffande huslig linje skulle kostnaden bli 4,120 kronor.

I likhet med vad som är fallet vid de allmänna läroverken i övrigt, bör tydligen vederbörande *kommun* tillhandahålla erforderliga lokaler för de praktiska linjerna. På grund av den jämförelsevis dyrbara utrustning av inrednings- och undervisningsmateriel, som erfordras särskilt för vissa praktiska linjer, torde det vara synnerligen önskvärt, att vederbörande kommun i samband med upprättande av sådana linjer förbinder sig att lämna lämpligt engångsbidrag för dylik utrustning!

Lärjungarna å den praktiska linjen böra givetvis erlägga terminsavgifter såväl till statsverket som till läroverkets kassor efter samma grunder som lärjungarna i den allmänna linjen.

Även i fråga om avlöning åt lärarna vid den kommunala mellanskolans praktiska linjer anse sig de sakkunniga vid sina beräkningar böra utgå från samma grunder, som för närvarande tillämpas vid andra liknande skolor, i detta fall närmast de kommunala mellanskolorna, de kommunala flickskolorna och de yrkesbestämda högre folkskolorna.

De ordinarie lärarna böra, vare sig de undervisa i teoretiska eller i praktiska läroämnen, åtnjuta samma löneförmåner som ordinarie ämneslärare vid allmän kommunal mellanskola.

När det åter gäller att söka angiva löneförmåner för timplärare i praktiska läroämnen utgå de sakkunniga vid sina beräkningar från avlöningen åt lärare i yrkesämne vid yrkesbestämd högre folkskola och från gällande avlöningsbestämmelser vid kommunal mellanskola.

Kostnaden för en fristående praktisk kommunal mellanskola blir tydligen beroende dels av huru många och vilka linjer, som upprättas vid skolan, dels ock av antalet parallellavdelningar vid densamma.

Då enligt de sakkunnigas mening lärarnas löner och statsbidrag till nu ifrågakvarande skolor böra utgå efter i stort sett samma grunder som vid kommunala mellanskolor och yrkesbestämda högre folkskolor, kan man räkna med att kostnaden för en fristående praktisk kommunal mellanskola kommer att uppgå till ungefär samma belopp som för nämnda skolor med motsvarande antal klassavdelningar.

Vad åter beträffar kostnaderna för praktiska linjer, inbyggda i allmänna kommunala mellanskolor, kunna dessa beräknas på i huvudsak samma sätt som de sakkunniga gjort i fråga om praktiska linjer inom realskolan.

Sålunda skulle kostnaden för en handelslinje bli 4,765 kronor, för en teknisk linje 7,455 kronor och för en huslig linje 3,630 kronor.

Då de praktiska linjerna vid kommunala mellanskolor närmast skulle komma att motsvara praktisk linje vid kommunal flickskola, torde man, tills vidare och till dess frågan om avlöningsförmåner och statsbidrag vid ovan nämnda kommunala skolor av olika slag kan komma att vinna sin lösning, lämpligen böra räkna med statsbidrag till nu ifrågakvarande praktiska linjer efter i det hela samma grunder som till kommunala flickskolor med praktisk linje. Med tillämpning av denna princip bör fristående praktisk kommunal mellanskola i statsbidrag erhålla 2,800 kronor för varje klassavdelning inom skolans två lägsta klasser samt 1,400 kronor för varje klassavdelning inom de två högsta klasserna. Vidare synas bidrag böra utgå med 105 kronor för manlig och med 95 kronor för kvinnlig lärare för läsår

och veckotimme i praktiskt läroämne å handelslinjen och å tekniska linjen samt med 75 kronor för läsår och veckotimme i praktiskt läroämne å husliga linjen. Dessutom bör bidrag utgå med 75 kronor för veckotimme för övningsämnena slöjd och hushållsgöromål.

Till praktisk linje, som är inbyggd i allmän kommunal mellanskola, bör beträffande klassavdelning, som i teoretiska läroämnena har samläsning med annan linje, ovannämnda bidrag å 1,400 kronor lämpligen minskas till hälften, eller 700 kronor. I övrigt torde ovan nämnda bestämmelser kunna tillämpas.

Slutligen hava de sakkunniga å sid. 246—249 i betänkandet behandlat frågan om *yrkesbestämda högre folkskolor med tre årsklasser och därunder*.

Härom anföra de sakkunniga bland annat:

Såsom framgår av förslaget rörande tillvägagångssättet vid yrkesbestämd högre folkskolas övergång till praktisk kommunal mellanskola, avse de sakkunniga att så mycket som möjligt underlätta en sådan övergång. Då det emellertid, under förutsättning att de sakkunnigas förslag blir förverkligat, kan inträffa, att treåriga skolor — exempelvis för att under en viss övergångstid avvakta de nya praktiska skolornas utveckling — skulle önska att, även sedan den nya anordningen trätt i verksamhet, fortsätta sitt arbete under i huvudsak de gamla formerna, uppstår frågan, huruvida det icke, med hänsyn till den betydelse dessa skolor, under den tid de verkat, visat sig äga, skulle vara lämpligt att giva skolorna, närmast måhända såsom ett slags försöksskolor, en genom en statligt kontrollerad examen i viss mån auktoriserad ställning vid sidan av de till praktisk realexamen ledande skolformerna. De sakkunniga vilja dock icke motsätta sig, att den treåriga skolformen gjordes till föremål för den skärpta prövning och undersökning, som givetvis skulle bliva en följd av att skolorna finge rätt att anställa en av staten kontrollerad och därmed också auktoriserad avgångsexamen. Komme en dylik examen till stånd, borde den givetvis genom den benämning, den erhöle, bestämt skiljas från den av de sakkunniga föreslagna praktiska realexamen, vilken är avsedd att avläggas först efter genomgång av fyraårig skolkurs. Skulle den kommunala mellanskolan, såsom de sakkunniga förut antytt, komma att benämnas kommunal realskola och den av de sakkunniga föreslagna praktiska kommunala mellanskolan benämnas praktisk kommunal realskola, kunde benämningen praktisk kommunal mellanskola överflyttas på de treåriga yrkesbestämda högre folkskolorna, i den mån dessa efter vederbörlig prövning befunnas behörliga att anställa statligt kontrollerad examen. Denna senare examen kunde då till skillnad från den *praktiska realexamen* benämnas exempelvis *praktisk mellanskolexamen*.

Det är emellertid icke blott benämningen, som bör bliva olika för den fyraåriga och den treåriga skolformens avslutningsexamen. Den behörighet, som de båda slagen av examen kunde komma att medföra, måste med hänsyn till det lägre kunskapsmått, som genom en praktisk mellanskolexamen vitsordas, givetvis även bliva olika.

Vad angår själva formerna för examens avläggande, torde det av de sakkunniga framlagda förslaget till stadga för praktisk realexamen i stort sett kunna tillämpas även på den praktiska mellanskolexamen. De sakkunniga hava i särskild promemoria upptagit de väsentligaste av de skiljaktigheter, som härvid torde förekomma.

Då de yrkesbestämda högre folkskolorna, såväl i fråga om yttre organisation som med avseende på läroämnen och undervisningsplaner sins emellan förete stora olikheter, synes vid dessa skolors eventuella övergång till treåriga praktiska mellanskolor största möjliga hänsyn böra tagas till skolornas dittillsvarande organisation och anpassning efter de förhållanden, som äro för handen på den ort, där skolan är belägen.

B. Yttranden över 1927 års sakkunnigas betänkande.

Över det av 1927 års sakkunniga avgivna betänkandet avgåvos utlåtanden av skolöverstyrelsen, kammarkollegium, de s. k. navigationsskolesakkunniga samt statskontoret, förstnämnda båda myndigheter efter hörande av en mängd institutioner och sammanslutningar.

Statskontoret har i sitt den 23 oktober 1930 dagtecknade utlåtande uttalat vissa erinringar ifråga om den föreslagna avlöningen för lärare uteslutande i praktiska ämnen. Jag hänvisar härvid till utlåtandet. I kostnadsfrågan anför statskontoret:

De merkostnader, som skulle uppstå för staten vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag, torde vara mycket svåra att beräkna. Storleken av dylika kostnader är givetvis i första hand beroende av i vilken omfattning de ifrågasatta skolavdelningarna komma att upprättas. Vidare torde genomförandet av förslaget medföra, att en del av de elever, som — därest dylika avdelningar ej upprättades — skulle besöka nu befintliga skolor, komma att besöka de praktiska avdelningarna inom samma skolor. Statskontoret föreställer sig, att någon ökning av för skolväsendet utgående anslag icke är erforderlig, innan erfarenhet vunnits rörande de kostnader, som de nu ifrågasatta avdelningarna kunna komma att medföra.

Kommerskollegium inhämtade yttrande över de skolsakkunnigas betänkande från Sveriges industriförbund, Jernkontoret, Sveriges hantverksorganisation, svenska teknologföreningen, mekaniska verkmästarförbundet samt landets samtliga handelskamrar.

Beträffande de sålunda av kommerskollegium inhämtade utlåtandena torde jag i huvudsak få hänvisa till handlingarna i ärendet ävensom till en av kollegiet upprättad sammanfattande promemoria.

Av uttalandena framgår, att åsikterna gå starkt isär rörande lämpligheten av de av de sakkunniga föreslagna praktiska linjerna vid vissa real- och mellanskolor. Sveriges industriförbund, med vars uttalanden i ärendet Jernkontoret förklarar sig instämma, samt handelskamrarna i Malmö, Göteborg, Gävle och Sundsvall ställa sig sålunda i huvudsak avvisande till den ifrågasatta differentieringen av den nuvarande mellanskolan, medan å andra sidan svenska teknologföreningen — dock med reservation från ett håll till förmån för den av industriförbundet intagna ståndpunkten — Stockholms handelskammare samt handelskamrarna i Karlstad, Jönköping, Norrköping och Luleå uttala starka sympatier för de föreslagna åtgärderna. Sveriges hantverksorganisation samt mekaniska verkmästarförbundet ställa sig tveksamma

rörande lämpligheten av de nya skolformerna och speciellt beträffande utformningen av den föreslagna tekniska linjen. Hantverksorganisationen framhåller särskilt, att tillräcklig erfarenhet ännu icke vunnits rörande de utvecklingsmöjligheter det redan existerande systemet med praktiska ungdomsskolor kan erbjuda. Handelskammaren i Örebro förordar, att förnyad utredning måtte verkställas för utarbetande av de linjer, efter vilka undervisningen skall bedrivas för att leda fram till en verkligt praktisk realexamen.

Den kritik, som riktats mot de föreslagna nya skolformerna över huvud taget — vare sig desamma skulle inbyggas i redan existerande real- eller kommunala mellanskolor eller anordnas såsom fristående skolor — synes även i övrigt i första hand taga sikte på det avbräck, som härigenom befaras bliva följden för de påbyggnader på folkskolan, vilka genom 1918 års riksdagsbeslut tillskapats eller beretts förutsättningar för en ytterligare utveckling, och bland vilka i första hand nämnts lärlingsskolorna samt de yrkesbestämda fortsättningsskolorna och högre folkskolorna. Vad särskilt de sistnämnda beträffar, framhålles önskvärdheten av en undersökning, hurvida icke denna skolform, eventuellt under ändrad benämning, kunde inbyggas i det kommunala yrkesskoleväsendet för nyttjande av lokaler och lärarkrafter, som för närvarande endast ofullständigt tagas i anspråk för befintliga lärlingsskolor.

Bland de mera direkta invändningar, som framförts mot sammanförandet av de nya »praktiska» linjerna med realskolan och de på sådan grundval upprättade undervisningsplanerna är det särskilt två, som torde böra tillmätas största vikt. Det uttalas sålunda från flera håll, och speciellt av Sveriges industriförbund, starka tvivel därom, att de elever, vilka avlagt den föreslagna nya »praktiska realskolexamen», i allmänhet skulle vilja söka platser såsom arbetare inom industri eller hantverk. Genom de praktiska bildningslinjernas sammankoppling med en skolform, vars undervisning och lärarkår i övrigt vore i första hand inställd på att skapa en grundval för fortsatta studier, kunde en viss ringaktning befaras uppstå för det rent praktiska arbetet. Risk föreläge sålunda för, att abiturienterna bleve »för fina» för att utan tvingande skäl söka sig plats som arbetare. I stället kunde man befara en ökad tillströmning av sökande till sådana lägre kontors- och dylika befattningar, för vilkas fyllande redan föreläge ett betydande överskott på kandidater.

Den andra huvudinvändningen riktar sig mot *längden* av de föreslagna praktiska kurserna. Man anser nämligen en fyraårig kurs, vars utgående elever nått 16 à 17-årsåldern, alltför lång för dem, vilka därefter skola såsom lärlingar söka anställning inom industri eller hantverk. En treårskurs, eventuellt avslutad med examen under lämplig kontroll, borde, anses det, utgöra maximum såsom förberedelse för inträde i det praktiska arbetet.

Från de håll åter, där man med tillfredsställelse hälsat de sakkunnigas förslag, framhålles, hurusom behovet av åtgärder för att på ett förhållandevis tidigt stadium bereda ungdomen — i detta fall eleverna på mellanskolestadiet — tillfälle till mera direkt utbildning för praktiska yrkesskolor gjort sig starkt gällande. Förhållandena gestaltade sig emellertid mycket olika inom samhällen av olika typ. De nya skolformerna borde därför komma till användning endast där verkligt behov och intresse för desamma föreläge, och icke på sådana platser, där det redan på tillfredsställande sätt vore sört för tillgodoseende av en motsvarande utbildning. I medelstora och mindre städer samt större industrisamhällen, där man endast mera undantagsvis

hade att räkna med andra utbildningsanstalter utöver folkskolestadiet än statliga och kommunala läroverk, skulle de föreslagna nya skolformerna däremot fylla ett verkligt behov, såväl rent lokalt som för omgivande landsbygd.

För egen del har kommerskollegium anfört bland annat följande:

Vad särskilt angår det från industrihåll eftertryckligt framhållna kravet på, att utväljandet av industriens förmän och med dem närmast likställda specialarbetare måste i första rummet grunda sig på visad duglighet och grundlig insikt i det praktiska arbetet, torde knappast från något håll saklig invändning göras. Den tankegången, att den förberedande utbildning i praktiska ämnen, som de nya tekniska linjerna avse att lämna, skulle kunna vara tillräcklig såsom underlag för utbildning till förman eller verkmästare, eller ens kunna anses på sätt och vis predestinera för sådan befordran, torde näppeligen kunna sägas hava kommit till uttryck i de sakkunnigas betänkande. De sakkunniga framhålla, att de rent fackliga kunskaper och färdigheter, som de nya skollinjerna vore avsedda att bibringa, i själva verket ej komme att sträcka sig väsentligt utöver vad lärlingsskolan och yrkeskolan i förening erbjuda sina lärjungar, ehuru med hänsyn till elevernas grundligare och mera omfattande allmänbildning, ej minst beträffande språk och matematik, liggande på ett något högre plan.

Det göres nu gällande, att sistnämnda omständighet, d. v. s. den något högre allmänbildningen, skulle i och för sig utgöra ett hinder för lärjungarnas anpassning i praktiskt arbete och för deras benägenhet att söka sådant. Här om torde givetvis vara svårt att på förhand uttala någon bestämd mening. I varje fall synes dock åtskilligt tala för, att de föreslagna praktiska linjerna i nu berörda hänseende borde erbjuda ett visst företräde framför den redan existerande real- och mellanskolutbildningen. Med hänsyn till den starka tillströmningen, som redan nu äger rum till dessa skolor, torde därför den föreslagna reformen för åtskilliga av dessa skolor ur nu berörda synpunkt erbjuda en direkt fördel.

Man torde väl för övrigt kunna förutsätta, att det praktiska yrkesarbetets dragningskraft på den ungdom, som erhållit en något fullständigare teoretisk utbildning, än den folkskolan meddelar, i väsentlig mån kommer att påverkas av lönestandardens relativa förskjutning till förmån för förstnämnda slag av yrkesarbete. En stark utveckling i denna riktning torde ju redan nu kunna anses föreligga.

Behovet av utvidgade anstalter för fortsatt utbildning av dem, som lämnat folkskolestadiet, har som bekant vid upprepade tillfällen kraftigt framhållits. Erkännandet av det berättigade i dessa krav torde få anses hava kommit till uttryck, såväl i 1918 års riksdagsbeslut om praktiska ungdomsskolor, som i tillkomsten och den starka utvecklingen av de statliga och kommunala real- och mellanskolorna. Förstnämnda skolformer hava emellertid icke fått den utbredning, som uppenbarligen avsågs, utan i väsentlig mån kommit att vinna tillämpning endast i större stadssamhällen. Utan att närmare ingå på anledningarna härtill torde kunna sägas, att desamma varit i huvudsak två, nämligen dels ekonomiska hänsyn (för vederbörande samhällens eget vidkommande) dels — ifråga om lärlingsskolorna — frånvaron av en lärlingslag.

De kommunala mellanskolorna åter hava på många håll befunnits utgöra en skolform, ägnad att på lämpligaste sätt och inom rimlig kostnadsram

tillgodose kravet på fortsatt utbildning av ungdom, tillhörande åldersklasserna 12 till 16 år, såväl beträffande dem, som därefter ämnade söka sig ut i förvärvsarbete, som i fråga om sådana, vilka ämnade ägna sig åt fortsatta studier vid gymnasier, eventuellt för vidare högskoleutbildning eller genomgående av fackskolor av ett eller annat slag.

Man torde knappast misstaga sig därom, att en stor del av de elever, som efter genomgången skolkurs direkt kommit ut i förvärvsarbete inom industriell verksamhet eller handel, liksom även de, vilka ägnat sig åt husligt arbete, skulle haft större gagn av en genomgången praktisk skolkurs, anordnad i huvudsak enligt av de sakkunniga förordade linjer, än av den av dem nu genomgångna vanliga realskolekursen. Detsamma kan anses gälla även ifråga om det icke ringa antal elever, som lämnat skolan på tidigare stadier för att ägna sig åt förvärvsarbete.

Givetvis får icke å andra sidan omfånget av den rent yrkesmässiga utbildning, som står att vinna genom de föreslagna nya skollinjerna, överskattas eller tilläggas allt för stor betydelse, allra minst i elevernas egen uppfattning. I sådant hänseende beror uppenbarligen mycket av de lärarkrafter, som skulle komma att tagas i anspråk för de nya undervisnings- och övningsämnena, Genom att för sådant ändamål förvärva inom det praktiska livet verksamma personer torde risken för en sådan överskattning kunna bäst undvikas, liksom även nödig kontakt uppehållas med de verksamhetsråden inom näringslivet, för vilka undervisningen vore avsedd att utgöra en viss förberedande utbildning.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, anser kollegium starka skäl tala för att det, till en början mera försöksvis och i begränsad utsträckning, beredes möjlighet för sådana samhällen, vilka så önska och i övrigt finnas erbjuda nödiga förutsättningar för de nya skolformernas tillämpning, att få desamma genomförda beträffande handels- och tekniska linjerna. Beträffande den föreslagna linjen för husligt arbete, vilken ligger helt utom området för de intressen, som det ankommer på kollegium att företräda, saknar kollegium anledning att göra något uttalande.

Kollegium vill ansluta sig till det av Stockholms handelskammare gjorda uttalandet rörande önskvärdheten av att undervisningen i möjligaste mån redan i första klassen inriktas på praktiska ämnen, så att även de, vilka nödgas avbryta studierna, utrustas med elementära insikter åtminstone i bokföring och maskinskrivning. Likaså framstår, såsom ovan anförts, som ett viktigt av nämnda handelskammare särskilt framhållet önskemål att till lärare i de praktiska ämnena erhålla personer, som själva deltagit i praktisk verksamhet.

1930 års navigationsskolesakkunniga hava i utlåtande den 11 december 1930 anført bland annat följande:

Planen att genom anordnande i vidgad omfattning av praktiska utbildningsmöjligheter minska tillströmningen till de teoretiskt inriktade ungdomsskolorna finna navigationsskolesakkunniga riktig och välbetänkt, vadan vi i princip vilja ansluta oss till förslaget att åt förstnämnda bildningsvägar bereda ökat utrymme inom det offentliga undervisningsväsendet.

Då det därefter gäller att bedöma det sätt, på vilket sagda grundsats vunnit tillämpning i den förevarande sakkunnigutredningen, ligger det i sakens natur, att vi, med hänsyn till de uppgifter, som blivit oss förelagda,

sakna varje anledning att uttala oss beträffande de föreslagna linjerna för handel och husligt arbete och följaktligen kunna begränsa övervägandena till att avse den ifrågasatta tekniska linjen.

I berörda avseende vilja de sakkunniga rörande den allmänbildning, som bör bilda grundvalen för navigationsskolans undervisning, erinra, att den tekniska realskollinjen otvivelaktigt skulle vara ägnad att utgöra en mycket god förberedelse för studier å navigationsskolan, särskilt dess maskintekniska linje. På goda grunder torde det ock kunna antagas, att om man i framtiden skulle kunna räkna med att eleverna mera allmänt förvärvat en dylik förberedande utbildning, kursen vid navigationsskolan skulle kunna icke oväsentligt förkortas. Och även i fråga om nämnda skolas nautiska linje synes man vara berättigad göra gällande, att genomgång av teknisk realskollinje bör utgöra minst lika lämplig förutbildning som den nuvarande realexamen, detta på grund av den förstärkta ställning, som matematik och de naturvetenskapliga ämnena där skulle erhålla. Av nu angivna skäl vilja de sakkunniga förorda, att en teknisk linje må ingå i organisationen.

I fråga om den närmare utformningen av den nämnda linjen, hålla de sakkunniga före, att den bästa lösningen utgöres av en fristående skola, men att under de i många samhällen föreliggande förhållanden, där en dylik organisation icke låter sig realisera, även en i den teoretiska realskolan inbyggd linje under vissa förutsättningar, till vilka de sakkunniga nedan återkomma, kan tillgodose syftet i fråga.

Emellertid kunna de sakkunniga i detta sammanhang icke underlåta att giva uttryck åt sina mycket starka betänkligheter beträffande den lösning av organisationsproblemet, som sakkunnigförslaget innebär.

I främsta rummet framstår det såsom betänkligt, att förslaget på sätt som skett sökt sammankoppla den teoretiska och den praktiska utbildningen. Det måste nämligen enligt vår mening betecknas såsom i hög grad olyckligt, att de lärjungar, vilka önska utbilda sig å den föreslagna tekniska linjen, skola vara nödsakade att följa den vanliga realskolans undervisning i två eller tre klasser. Sämmedelst riskerar man, att deras praktiska intresseläggning icke kommer till sin rätt och att svårigheterna vid fullföljande av de teoretiska studierna skola bliva så stora, att de ifrågavarande lärjungarna aldrig nå fram till den punkt, där den mera praktiskt betonade utbildningen vidtager.

Om sålunda i nu angivna avseende den hittillsvarande erfarenheten enligt navigationsskolesakkunnigas mening med styrka kan åberopas för att den praktiskt inriktade realskolutbildningen anknytes till folkskolans sjätte klass, gäller detta i lika hög grad vid ställningstagandet till spörsmålet om den ifrågavarande utbildningens längd.

Såvitt de sakkunniga kunna överblicka förhållandena, har den utbildning, som för närvarande vinnes i de treåriga högre folkskolorna för teknisk utbildning, av det praktiska livets män värdesatts såsom mycket god och allmänt ansetts fullt tillräcklig för sitt ändamål. Det är därför ägnat att överraska, att sakkunnigförslaget i detta hänseende påkallar en med ett år förlängd utbildning. Delvis torde detta betingas av den sammankoppling med den allmänna realskolan, som, enligt vad de sakkunniga redan i det föregående framhållit, ur andra synpunkter funnits ägnad att ingiva starka betänkligheter. Men vid sidan därav synes de skolsakkunnigas ställningstagande hava dikterats av en önskan, att den ifrågavarande utbildningen skulle bliva i *alla* hänseenden likvärdig med den vanliga realexamen. Dy-

lika prestigehänsyn kunna emellertid navigationsskolesakkunniga icke tillmäta någon avgörande betydelse i nu förevarande sammanhang.

Ur det praktiska livets synpunkt måste det vara ett grundläggande krav, att de unga kunna förvärva den förberedande skolutbildningen vid en sådan ålder, att de icke bli för gamla, innan de förmått fullfölja skolutbildningen antingen i den fortsatta rena yrkesutbildningen eller i det praktiska livet. Härvid är 16—17-årsåldern vida att föredraga framför 17—18-årsåldern och 15—16-årsåldern säkerligen ännu gynnsammare än den förstnämnda. I stället för att påtvinga samtliga lärjungar ett års längre skoltid än för närvarande, synes det vara den naturliga utvägen att hänvisa de jämförelsevis få, som kunna hava behov av realexamenskompetens i full utsträckning, att komplettera i de ämnen, där brister föreligga.

Ur ekonomisk synpunkt ter sig givetvis en dylik ordning vida förmånligare, ej blott för den enskilde individen, utan jämväl för det allmänna, staten och vederbörande kommun.

Vad vidare beträffar den kompetens, som en treårig praktisk utbildning skulle skänka, synes det de sakkunniga lämpligt att knyta denna till en examen, vilken torde böra betecknas praktisk realexamen.

I fråga om de förändringar, som sakkunnigförslaget innebär beträffande benämningen av olika skolor, vilja de sakkunniga såsom sin uppfattning framhålla att beteckningar, som vunnit burskap, icke utan starkt tvingande skäl böra ersättas av andra. Med hänsyn härtill saknas efter vårt sätt att se varje anledning att rubba på den hittillsvarande benämningen högre folkskola såsom en gemensam beteckning på kommunala läroanstalter av här förevarande karaktär.

De sakkunniga hemställa, att det av 1927 års skolsakkunniga avgivna förslaget måtte göras till föremål för överarbetning i syfte att dels den praktiska inriktningen av undervisningen måtte tillämpas från och med första klassen i den fyraåriga realskolan, dels ock studierna å den tekniska linjen begränsas till tre år.

Skolöverstyrelsen har infordrat yttranden i ärendet från läroverkskollegierna och lokalstyrelserna vid de allmänna läroverken samt styrelser för och lärarkollegier vid yrkesbestämda högre folkskolor, kommunala mellanskolor, tekniska läroverk och statsunderstödda handelsgymnasier samt berett tillfälle för styrelser för och kollegier vid de allmänna högre folkskolorna samt läroverkslärarnas riksförbund, adjunktsföreningen, Sveriges allmänna folkskol-läraryråelse, svenska yrkeskollegriföreningen, högre folkskolornas läraryråelse och kommunala mellanskolornas läraryråelse att till överstyrelsen inkomma med yttranden i ärendet.

Beträffande dessa yttranden tillåter jag mig hänvisa till handlingarna i ärendet. Av överstyrelsens eget utlåtande, daterat den 24 april 1931, vill jag endast lämna följande kortfattade sammandrag:

Behovet av praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium. Den fråga, som de sakkunniga sålunda haft att i första hand besvara, synes bliva denna: Kunna de nu existerande praktiska ungdomsskolorna anses tillräckliga för att tillgodose det behov av förberedande utbildning, som

förefinnes för personer, vilka ämna ägna sig åt praktisk yrkesverksamhet av ett eller annat slag och därvid önska äga möjlighet till befordran inom sina respektive verksamhetsområden? Eller med en annan utgångspunkt: Kunna dessa skolor anses tillfyllest för att tillförsäkra det praktiska yrkeslivet de för sådan verksamhet bäst lämpade personliga krafterna, och kan det nuvarande skolsystemet i dess helhet anses ägnat att leda de ungas yrkesval i för samhället önskvärd riktning.

En omständighet, vilken till en början förtjänar ett visst beaktande då det gäller att bedöma, huruvida de redan befintliga praktiska utbildningsmöjligheterna äro tillräckliga eller icke, är den jämförelsevis ringa utbredning, som de praktiska ungdomsskolorna tills vidare vunnit. Medan studier för realexamen kunna idkas vid statliga eller kommunala läroanstalter på mer än 150 platser i vårt land, utgöra de kommunala anstalterna för yrkesundervisning endast ett drygt 60-tal, och detta antal har hållit sig tämligen konstant under en följd av år.

I enstaka av de yttranden, som överstyrelsen inhämtat från skolstyrelser och läroanstalter av olika slag, och särskilt i det av svenska yrkesskolföreningen avgivna yttrandet, har gjorts gällande att inrättandet av en ny form av skolor för praktisk utbildning kan tänkas komma att hindra utvecklingen av de redan existerande praktiska ungdomsskolorna och att ytterligare erfarenheter rörande dessas utveckling och effektivitet böra avvaktas, innan nya skolformer med likartat syfte skapas. Överstyrelsen kan icke finna annat än att, därest positiva skäl kunna förebringas för upprättande av en skolform av i stort sett den av de sakkunniga föreslagna typen eller av de nuvarande yrkesbestämda högre folkskolornas typ — organisationens utformning i detalj blir givetvis en senare fråga — så stora och avgörande olikheter förefinnas mellan de omhandlade utbildningslinjerna, att man icke gärna kan tala om någon konkurrens i egentlig mening dem emellan, utan att de väl kunna tänkas upprättade sida vid sida inom samma samhälle. Därest ett samhälle å andra sidan av det ena eller andra skälet icke anser sig kunna inrätta mer än den ena typen, synes ingen rimlig invändning kunna göras mot att det får fritt välja den form, som det med hänsyn till ortens förhållanden finner för sig mest passande. Överstyrelsen vill sålunda härmed hava sagt, att förefintligheten av de nuvarande lärlings- och yrkeskolorna liksom av övriga praktiska ungdomsskolor icke i och för sig bör anses utgöra något hinder för upprättande av andra praktiska ungdomsskolor, därest dessa äro väsentligen artskilda och behov av en utbildningslinje av väsentligen sådan art kan visas föreligga.

Att ett sådant behov verkligen föreligger och att de nu existerande praktiska ungdomsskolorna icke tillgodose alla de behov av förberedande utbildning för praktisk yrkesverksamhet, som med den fortskridande arbetsspecialiseringen och rationaliseringen på de flesta områden allt tydligare framträda, synas de sakkunniga också hava i sin framställning klart ådagalagt.

De erfarenheter, som redan föreligga från sådana skolor, vilka inom den nuvarande skolorganisationen närmast likna de av de sakkunniga föreslagna, nämligen de yrkesbestämda högre folkskolorna, synas också bestämt giva vid handen, att de fylla ett förefintligt behov.

Man kan framställa den frågan, om icke en utveckling av den yrkesbestämda högre folkskolan är vad som i första hand behöves för att för närvarande komplettera de praktiska undervisningsanstalter, som redan finnas. Mot en sådan syn på problemet torde, därest frågan ses i stort, någon väsent-

lig invändning ej heller vara att göra. Utan att i detta sammanhang gå närmare in på frågans detaljer, håller överstyrelsen sålunda före, att de hittills vunna erfarenheterna tala för en ytterligare utbredning och eventuellt organisatorisk utveckling av den skolform, som i det svenska undervisningsväsendet representeras av den yrkesbestämda högre folkskolan.

Om överstyrelsen sålunda icke finner de nu existerande praktiska ungdomsskolorna tillräckliga för att tillgodose det utbildningsbehov, som förefinnes för personer, vilka ämna ägna sig åt praktisk yrkesverksamhet, och följaktligen måste besvara den första av de ovan uppställda frågorna nekande, så torde ett liknande svar böra givas jämväl å den andra: Äro de nuvarande praktiska ungdomsskolorna tillfyllest för att tillförsäkra det praktiska yrkeslivet de för sådan verksamhet bäst lämpade personliga krafterna, och kan det nuvarande skolsystemet i dess helhet anses ägnat att leda de ungas yrkesval i för samhället önskvärd riktning?

Då 1927 års riksdag beslöt hos Kunql. Maj:t begära den utredning, vars resultat nu föreligger i de sakkunnigas förevarande förslag, synes en av huvudanledningarna hava varit en önskan att finna medel för att förhindra en alltför stark dragning till de »lärda» banorna. Denna synpunkt har också uppenbarligen varit vägledande för de sakkunniga vid utformningen av deras förslag. Skolor av den typ, som de sakkunniga föreslå, skulle, mena de, vara ägnade att jämställa den praktiska och teoretiska utbildningsvägen och därigenom skulle denna praktiska utbildningsväg komma att utöva större lockelse på de unga och deras målsmän; många, som under nuvarande förhållanden gå till real- eller mellanskolorna och därigenom ledas in på andra yrkesbanor, skulle då vara att påräkna för det praktiska livet.

Det är givetvis vanskligt att uttala sig med någon grad av säkerhet angående verkningarna i nyssberörda avseende av en reform i föreslagen riktning. Tendensen att söka fortsatt utbildning för sina barn i skolor av läroverkstyp är uppenbarligen mycket djupt rotad hos svenska föräldrar och målsmän. Att lägga några direkta hinder i vägen för tillgodoseende av dylika önskemål, exempelvis därigenom, att realskolans kapacitet minskas genom en begränsning av antalet disponibla avdelningar, kan överstyrelsen icke finna tillrådligt. Särskilt vad realskolan beträffar, synes det vara en fullt legitim strävan att föräldrarna söka bereda sina barn möjlighet att genomgå denna, då denna skolform ju väsentligen tjänar ett allmänbildande syfte och ett allmänbildningsmått av realskolans omfattning måste anses vara av värde för de unga oberoende av deras kommande verksamhet. Därest tillströmningen blir större, än att sådan anställning efter realexamens avläggande kan erhållas, som tidigare brukat stå öppen, torde en reglering av sig själv inträda, och de sålunda utbildade söka sig väg till andra banor, där de kunna vinna sin utkomst. Men även om överstyrelsen sålunda icke i och för sig ser någon större fara i en stark tillströmning till realskolestudierna — annorlunda ställer det sig visserligen i fråga om studierna å gymnasiet — finner överstyrelsen detta icke utgöra någon anledning att icke söka finna utbildningsvägar, som bättre tillgodose den ungdoms behov, vilken själv önskar eller av andra omständigheter föranledes att söka sig in på de praktiska verksamhetsområdena. Då arbete av detta slag numera i allmänhet är väl betalt och i många fall bättre avlönat än verksamhet av det slag, som hittills brukat företrädesvis väljas av personer med realskolutbildning, framträder det onekligen som ett önskemål, att ungdom

med naturlig fallenhet och håg för sådant arbete genom lämplig organisation av utbildningsvägarna i möjligaste mån ledes in på sådana arbetsområden utan att därmed behöva befara någon underskattning, icke minst i socialt avseende, av sådan verksamhet.

Det vill sålunda förefalla som en i organisatoriskt avseende klok åtgärd, då de sakkunniga föreslå en differentiering i realskolans undervisning, varigenom denna skulle kunna smidigare än för närvarande är fallet anpassas efter de olika behoven. Förslaget bygger vidare på den svenska traditionen.

Förslagets huvudgrunder. Böra de praktiska linjerna avslutas med en officiell examen? Överstyrelsen ansluter sig till den av de sakkunniga uttalade uppfattningen, att införande av en praktisk realexamen är »en av de viktigaste förutsättningarna för att praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium skola tjäna sitt ur social synpunkt förnämsta ändamål». Huruvida därvid denna examen, såsom de sakkunniga föreslå, skall kallas praktisk realexamen eller erhålla ett annat namn, synes i sista hand böra bliva beroende på den omfattning, som den examen föregående lärokursen kommer att erhålla.

Kompetens åtföljande praktisk realexamen. Frågan om vilken behörighet bör tillerkännas dem, som hava avlagt praktisk realexamen, sammanhänger på det närmaste med frågan om undervisningens omfattning med avseende på studieämnena och studietid, och överstyrelsen kan följaktligen i detta sammanhang, innan överstyrelsen behandlat den ifrågasatta skoltypens utformning i detalj, endast uttala sig om den behörighet, som det ur allmänna synpunkter ter sig mest önskvärt att eftersträva för en examen av här ifrågasatt art.

Från de allmänt principiella utgångspunkter, som överstyrelsen anlagt i det föregående, synes det vara av stor betydelse, att utbildningen erhåller en sådan karaktär, att den kan möjliggöra en behörighet, vilken så långt som möjligt blir likvärdig med den behörighet, som förvärfvas genom allmän realexamen. En i alla avseenden fullständig likvärdighet torde visserligen icke kunna åstadkommas, men vad som brister i ett eller annat av de teoretiska ämnena bör kunna uppvägas av tillskottet i fråga om annat. Sålunda lär praktisk realexamen icke kunna tjäna som grundval för studier i gymnasium, då ju dessa just vila på den allmänna realskolans kurser i de olika ämnena. Därest emellertid kurserna i något eller några ämnen i den praktiska realskolan sammanfalla eller äro fullt likvärdiga med eller ligga över kurserna i den allmänna realskolan, synes godkänt betyg i praktisk realexamen böra godtagas för tillträde jämväl till gymnasiet, i vad beträffar sagda ämnen, och möjlighet stå öppen för lärjungarna att inom viss tid, exempelvis två år, komplettera sin praktiska realexamen i övriga ämnen efter fordringarna i allmän realexamen. I likhet med de sakkunniga håller överstyrelsen före, att en bestämmelse i sådan riktning är av vikt ur synpunkten av det förtroende, som från allmänhetens sida kan komma examen till del. Av samma anledning synes det önskvärt, att praktisk realexamen erkännes som möjlig grundval för studier i praktiska läroanstalter, som äro mer eller mindre jämställda med de allmänna läroverkens gymnasier. Vad som därvid gäller om tillträde till kurser bör även gälla om tillträde till befattningar vid kommunikationsverken, statens vattenfallsverk, riksbanken m. m. eller till vissa övningslärarbefattningar vid läroverk. Därest icke andra hänsyn försvåra eller omöjliggöra ett sådant hänsynstagande, bör lärogangen sålunda bliva så avpassad, att sakliga skäl icke kunna anses föreligga

för att icke godtaga en praktisk realexamen såsom behörighetsvillkor i nyssnämnda fall. De studieämnen, som det därvid framför allt synes vara av vikt att giva en likvärdig ställning inom de båda realskollinjerna äro modersmålet, främmande språk, geografi och matematik, i vissa fall även fysik och kemi.

Visserligen synes det icke vara en lämplig anordning, att praktisk realskola utgör den normala vägen till handelsgymnasium eller tekniskt gymnasium eller därmed jämförlig läroanstalt, då ett onödigt dubbelstudium av lärostoff i praktiska ämnen därav skulle bliva följden. Och icke heller synes det sannolikt, att tillträde till statliga befattningar eller till kurser, som förbereda för statlig anställning, kommer att annat än undantagsvis vinnas av lärjungar, som avlagt praktisk realexamen. Redan för närvarande är den behörighet till statsanställning, som medföljer avläggandet av realexamen, väsentligen illusorisk, då konkurrensen om platserna är alltför stor, för att sökande med enbart realexamen skulle kunna göra sig gällande. Huvudvikten bör läggas vid att en praktisk realexamen i det allmänna medvetandet erkännes som likvärdig med allmän realexamen och icke betraktas som mindervärdig i förhållande till denna eller som en återvändsgränd.

Om överstyrelsen med hänsyn till den uppskattning och värdesättning bland allmänheten, som det är ett bestämt intresse, att en praktisk realexamen vinner, finner det önskvärt, att ett visst kompetensvärde tillerkännes examen i så nära anslutning som möjligt till den allmänna realexamens behörighetsvärde, vill överstyrelsen å andra sidan betona, att kunskapsfordringarna i denna examen i första hand böra vara så avpassade, att de motsvara behoven för blivande idkare av praktisk yrkesverksamhet. Det synes nämligen överstyrelsen uppenbart, att linjen i första hand bör vända sig till lärjungar, som icke ämna fortsätta i gymnasier eller fackskolor utan hava för avsikt att omedelbart eller eventuellt efter genomgång av kortare specialkurser inträda i praktisk verksamhet inom handels- och näringsliv. Då lärogången i detalj fastställles, synes detta sålunda böra betraktas som den primära synpunkten, och först i andra hand största möjliga hänsyn böra tagas till önskemålet att jämväl tillgodose ovan nämnda behörighetskrav.

Undervisningens omfattning på de olika linjerna. Allmänna synpunkter. Huvudsyftet måste bliva en allmän intellektuell skolning, varvid i denna intellektuella fostrans tjänst även ställas sådana studier och övningar, som äro av direkt betydelse för kommande praktisk yrkesverksamhet. En alltför långt gående differentiering torde därvid icke vara av nöden, fränsett att en sådan av praktiskt-ekonomiska skäl icke låter sig genomföras.

Överstyrelsen utgår, i varje fall tills vidare, från de sakkunnigas förslag om tre linjer och anser sig så mycket hellre kunna göra detta som erfarenheten synes hava ådagalagt behov av en differentiering av skolor av ifrågasvarande typ utefter dessa tre huvudlinjer.

Fackligt inriktade ämnen. Handelslinjen. De ettåriga handelsskolorna och de yrkesbestämda högre folkskolorna för handel giva en god ledning angående de behov, som närmast föreligga i fråga om fackliga kunskaper för personer, som ämna ägna sig åt handelsyrket, närmast kontors- men även annan affärsverksamhet.

Överstyrelsen vill framhålla, att absolut likformighet inom alla praktiska realskolors handelslinje icke synes böra eftersträvas. Särskilt bör en skillnad

kunna göras mellan undervisningsplanerna för inbyggda och fristående skolor, därest båda dessa skolformer komma till stånd. Vid de fristående skolorna bör planen kunna göras betydligt mera oberoende av den allmänna realskolans undervisningsplan än vad fallet måste bli vid de inbyggda, där undervisningen i en eller två klasser av olika skäl torde få lov att göras gemensam i den praktiska och den allmänna realskolan. Särskilt bör det i de fristående skolorna vara möjligt att på ett tidigare stadium påbörja fackundervisningen.

Till vad överstyrelsen här anfört kommer ännu en omständighet, vid vilken större avseende torde böra fästas, än som skett i de sakkunnigas betänkande. Överstyrelsen tänker på den betydande avgången av lärjungar före examen. Det synes i hög grad önskvärt, att en viss handelsutbildning införas redan under det tidigare skolstadiet, så att lärjungarna, därest de lämna skolan efter två år eller senare men utan avgångsexamen, äga förutsättningar att omedelbart kunna antaga mindre krävande platser inom affärslivet.

Överstyrelsen har kommit till den uppfattningen, att absolut likformighet vare sig i lärogång eller i timtal för olika ämnen icke bör vara en oeftergivlig fordran för en enhetlig examen, utan att tim- och undervisningsplaner för en fristående skola kunna uppbyggas utan alltför stort beroende av de inbyggda linjernas studieplan.

I de inbyggda skolorna torde det bliva svårt att tillgodose de fackliga ämnena i annan ordning eller i nämnvärt större utsträckning än de sakkunniga föreslå.

En grupp av ämnen, som i förevarande fall stå på gränsen mellan de fackliga och de allmänbildande äro de moderna språken. Dessa ämnen böra på en handelslinje snarast få en något starkare ställning än i den allmänna realskolan.

Den husliga linjen. För de kvinnliga linjerna hava de ettåriga husmodersskolorna och de yrkesbestämda högre folkskolorna för huslig utbildning tjänat som mönster. Emellertid råder bland hithörande högre folkskolor stor brist på överensstämmelse i fråga om tim- och kursplaner, och medan några äro mycket starkt fackligt inriktade, så att undervisningen i fackliga ämnen är betydligt mer omfattande än i de ettåriga hushållsskolorna, förekomma även skolor, som allenast giva en helt elementär undervisning i sådana ämnen. I stort sett hava dock hithörande fackliga ämnen beretts en mycket stark ställning å ifrågavarande högre folkskolors schema.

De högre folkskolorna för huslig utbildning omfatta endast i Stockholm en fyraårig utbildningskurs. Annars äro dessa linjer tre- eller tvååriga. Åt hushållsgöromål och hushållslära, samt hemvård äro ofta anslagna 20 veckotimmar eller däröver och i ett fall (Norrköping) äro andra och tredje läs-åren nästan uteslutande ägnade åt fackundervisning. Ämnet kvinnlig slöjd har ett timtal, som växlar mellan 8 och 20, i allmänhet 12 å 14, dock frånsett Norrköping, där ifrågavarande speciella husliga linje har 38 timmar i veckan anslagna åt detta ämne. Barnavård förekommer mera sporadiskt, därvid ibland frivilligt.

Överstyrelsen är icke beredd att göra något bestämt uttalande angående det antal timmar, som lämpligast böra anslås åt nämnda praktiska huvudämnen å en huslig linje. Men överstyrelsen anser sig böra konstatera, att enligt de sakkunnigas förslag ämnet hushållsgöromål med hushållslära erhåller en avgjort svagare ställning, än det genomsnittligt intager å de högre

folkskolornas schema trots den kortare utbildningstiden vid dessa senare skolor.

Överstyrelsen ser en betydande svårighet för en linje av här ifrågavarande typ. De praktiska ämnena äro av sådan art, att de kräva avsevärd tid för att såväl erforderlig teoretisk grund som praktisk träning i desamma skola kunna ernås. Men härav följer, att den tid, som kan bliva disponibel för de rent teoretiska ämnena, i motsvarande mån behöver beskäras. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att, då den kommunala flickskolan inrättades med uppdelning på en teoretisk och en praktisk linje, det icke visade sig möjligt eller lämpligt att för den praktiska linjen fixera något bestämt behörighetsvärde. Att detta är en svaghet för linjen, då det gäller att locka elever, torde stå utom allt tvivel. Överstyrelsen håller före, att den kvinnliga linje inom den praktiska realskolan, som de sakkunniga föreslå, icke uppbäres av ett så starkt behov som exempelvis handelslinjen, och att de lärjungar, för vilka den är avsedd, åtminstone i många fall, torde vara mera betjänta med att genomgå en vanlig realskola och sedan skaffa sig praktisk utbildning i därför avsedd skola. I annat fall riskeras en alltför stor svaghet i såväl den teoretiska som den praktiska utbildningen, och det synes osäkert, huruvida en praktisk realexamen från en sådan huslig linje skulle kunna godtagas såsom kompetens för inträde vid sådana skolor och kurser, vilka avse att giva utbildning till vissa ledande kvinnliga befattningar och till vilka för närvarande erfordras avlagd realexamen eller förvärvad normalskolekompetens. Så länge någon behörighet icke blivit fixerad för den praktiska linjen vid de kommunala flickskolorna, torde det vara svårt att ifrågasätta någon sådan behörighet för den praktiskt-husliga linjen vid en realskola.

Om överstyrelsen sålunda anser sig böra avstyrka de sakkunnigas förslag till huslig linje, vill överstyrelsen dock icke bestrida, att i åtskilliga fall, särskilt på mindre orter, där realskolan är den enda förefintliga skolan på ifrågavarande åldersstadium, ett behov kan förefinnas av en linje, vilken ger det väsentligaste av den allmänbildning, som realskolan avser att meddela och därjämte en viss förberedande huslig utbildning. Därest det skulle visa sig möjligt att genom en överarbetning av de sakkunnigas förslag till tim- och kursplaner på förevarande punkt få till stånd en huslig linje, där det allmänbildande momentet bleve starkare tillgodosett, än som skett i de sakkunnigas förslag, men där en fylligare utbildning i de praktiska ämnena än i den allmänna realskolan dock möjliggjordes, vore det måhända möjligt att tillgodose nyss nämnda behov och samtidigt erhålla en linje ledande till realexamen. Huruvida en sådan linje komme att avvika tillräckligt från den allmänna realskolan för att kunna anses konstituera en särskild praktisk eller den endast vore att betrakta som en allmän realskollinje med något utvidgad rätt att bortvälja teoretiskt lärostoff och ersätta detta med praktiskt, är därvid en fråga, som endast torde äga underordnad betydelse och som i varje fall icke kan för närvarande avgöras.

Då överstyrelsen sålunda av anförda skäl icke anser sig böra tillstyrka de sakkunnigas förslag till huslig linje med praktisk realexamen, saknar överstyrelsen anledning att gå närmare in på de olika alternativ, som de sakkunniga upptagit för en sådan linjes organisation.

Den tekniska linjen. Överstyrelsen vill till en början instämna med de sakkunniga däri, att det är svårare att med stöd av erfarenheten karaktärisera arten av den fackliga utbildning, som kan anses erforderlig å en tek-

nisk linje inom realskolan än å övriga linjer. Även om behovet av en sådan linje är framträdande, då det synes särskilt önskvärt att leda manlig ungdom med utpräglad fallenhet för tekniskt arbete in på hithörande yrkesbanor, möter det svårighet att med säkerhet fixera både ämnen och timal på ett sådant sätt, att linjen blir till största möjliga nytta för lärjungarna å densamma oavsett det speciella område av teknisk yrkesverksamhet, å vilket de sedermera komma att ägna sig.

De högre folkskolorna för teknisk utbildning äro mestadels två- eller tre-åriga. Dock finnes fyraårig skola i Stockholm, varjämte fyraårig utbildning är möjlig även i Örebro. Gemensamt för dem alla är, att ämnena matematik, fysik och kemi med laborationer samt fackritning erhålla en framträdande plats. Någon undervisning i bokföring brukar ofta meddelas, och därjämte förekommer genomgående verkstadsarbete eller slöjd. De sakkunniga hava likaledes givit de nämnda ämnena en stark ställning och dessutom infört nya ämnen, eller måhända riktigare, såsom särskilda ämnen upptagit vissa delar av vid de högre folkskolorna lästa ämnen, såsom mekanik med hållfasthetslära, teknisk varukännedom, beskrivande maskin- och byggnadslära samt industriell ekonomi. Det vill också synas, som om det varit lättare att giva de praktiska ämnena en stark ställning å denna linje än å övriga.

Allmänbildande ämnen. Den husliga linjen har icke i fråga om något av de allmänbildande ämnena att uppvisa en förbättrad ställning mot den allmänna realskolan. Endast i två ämnen, modersmålet och tyska, i stort sett måhända även i engelska, är ställningen bibehållen, medan den i övriga måste anses försvagad. Överstyrelsen har givetvis ingenting att invända mot att en skolform av den typ, de sakkunniga föreslagit, får försökas, men anser likvärdigt med realexamens, och i anslutning till vad överstyrelsen redan förut yttrat håller överstyrelsen därför före, att en praktisk realexamen med fixerat behörighetsvärde icke gärna kan ifrågakomma såsom avslutning av studierna å en sådan linje.

Beträffande handelslinjen förekommer en liknande försvagning av vissa ämnen, framför allt biologi, fysik och kemi, även om någon komplettering av dessa ämnen givits i samband med undervisning i ekonomisk geografi med varukännedom. Å andra sidan hava vissa av de allmänbildande ämnena förstärkts å denna linje. Detta gäller de moderna språken och geografi. Ämnena modersmålet och matematik torde icke kunna anses nämnvärt eller alls försvagade med hänsyn till den komplettering de erhålla i samband med undervisningen i praktiska ämnen. Därtill kommer, att själva handelsundervisningen innehåller moment, som måste anses äga ett betydande allmänbildningsvärde. Därest en handelslinje i det väsentliga erhåller en sådan utformning, som förutsatts i de sakkunnigas förslag, torde någon försvagning av lärjungarnas intellektuella träning i jämförelse med förhållandena i den allmänna realskolan icke vara att befara, även om den bristande orienteringen på det naturvetenskapliga området innebär en svaghet.

Vad slutligen angår den tekniska linjen är läget så till vida motsatt mot förhållandena å handelslinjen, som de naturvetenskapliga ämnena (utom biologi) och matematik intaga en synnerligen stark ställning, under det att de humanistiska ämnena bliva kraftigt tillbakaträngda. Ur synpunkten av den allmänbildning och intellektuella träning, som kunna ernås å linjen, är överstyrelsen böjd för att anse densamma fullt bärkraftigt, ehuru bildnings-

innehållet givetvis kommer att förete avsevärda avvikelser från det traditionella.

Organisationen av den föreslagna undervisningen. Praktiska linjer inom realskolan och kommunala mellanskolan eller fristående skolor? Till den grundsyn på problemet, som i detta avseende kommit till uttryck i de sakkunnigas betänkande, kan överstyrelsen i stort sett uttala sin anslutning. Med den tendens att låta barnen om möjligt genomgå de såsom »bättre» eller »finare» ansedda realskolorna, som obestriddligen förefinnes bland föräldrar och målsmän, är det av vikt, att organisationen även i rent yttre avseenden jämställer den nya skolformen med den äldre, och så skulle onekligen i pregnant grad bliva fallet, därest undervisningen meddelades i samma läroverksbyggnad, av samma lärare och i största möjliga utsträckning gemensamt. De lärjungar, som under skolgången i realskolan komma till insikt om sin större läggning åt det praktiska än det teoretiska hållet, skulle då endast behöva välja den praktiska linjen, icke byta skola, då de fattade sitt beslut att inrikta sig på praktisk realexamen. Gossar och flickor ur mera välsituerade hem vore med betydligt större sannolikhet att påräkna såsom lärjungar å dessa praktiska linjer än i en fristående skola vid sidan av realskolan, vilket i sin tur vore ägnat att höja ifrågavarande utbildningsvägs anseende och dragningskraft.

Mot detta resonemang har visserligen på en del håll i avgivna yttranden och andra uttalanden den invändningen gjorts, att en sådan praktisk linje inom en realskola skulle bliva en slags avstjälpningsplats för de svagare begåvningar, som icke förmådde följa den vanliga undervisningen upp till realexamen. Överstyrelsen finner påståendet om det förmenta ringa anseende, som denna klass skulle äga bland såväl lärare och elever som bland allmänheten, oriktigt eller i varje fall i hög grad överdrivet.

Vidkommande frågans ekonomiska sida ställer sig denna givetvis olika i olika samhällen allt efter de lokala förhållandena med avseende på skolbyggnader och dylikt. Men i stort sett torde det dock av redan anförda skäl ställa sig ojämförligt billigare att inrätta en eller flera inbyggda linjer än att upprätta en hel fristående skola, denna må omfatta flera linjer eller endast en. Kraftigast torde därvid samläsningen mellan de olika linjerna och gemensamheten i fråga om lokaler verka i förbilligande riktning.

Från åtskilliga håll ha invändningar rests mot de inbyggda linjerna, och överstyrelsen har redan sökt bemöta den oftast framförda, nämligen att en sådan linje i en realskola eller ett högre allmänt läroverk skulle få en ur elevrekryterings synpunkt svag ställning, att den skulle huvudsakligen komma att tjäna som upplagsplats för ur den allmänna realskolan utkuggade lärjungar. Bortsett från jämförelsen med den nuvarande sjätte klassen vid de högre allmänna läroverken har överstyrelsen sökt positivt bemöta detta bland annat genom att hävda, att varken handelslinjen eller den tekniska linjen kan anses särskilt lätt, sannolikt icke lättare än den allmänna linjen även om i fråga om handelslinjen kraven på naturvetenskaplig och i fråga om den tekniska linjen kraven på språklig läggning icke torde bliva fullt så stora som i den allmänna realskolan. Att en realskolas ledning icke skulle lämpa sig såsom ledning för en dylik praktisk linje är en annan invändning, som överstyrelsen icke heller kan tillmäta någon större bärkraft. I likhet med de sakkunniga vill överstyrelsen erinra om att ledningen av de praktiska lärlings- och yrkesskolorna liksom tidigare åt de tek-

niska aftonskolorna ofta anförtrotts just åt läroverkslärare. Det kan med säkerhet tagas för givet, att om en sådan linje inlemmas i en realskola, där den leder fram till samma examensmål som undervisningen i övrigt, skolans ledning och lärare komma att känna samma intresse och samma ansvar för denna linje som för undervisningen i övriga avdelningar.

Med detta vill överstyrelsen dock icke hava sagt, att inlemmandet är lämpligt vid vilket läroverk som helst. Överstyrelsen utgår emellertid ifrån, att initiativet till upprättande av praktiska realskollinjer, åtminstone i regel, utgår från vederbörande samhälle självt och att frågan sedan blir vederbörligen prövad i varje särskilt fall med beaktande av de föreliggande omständigheterna.

Då överstyrelsen sålunda ansluter sig till de sakkunnigas förslag om inbyggda linjer, innebär detta icke, att överstyrelsen anser denna form i undervisningsavseende överlägsen den fristående typen eller vill avböja inrättande av fristående skolor. Det torde tvärtom icke kunna bestridas, att en fristående skola är i vissa avseenden överlägsen en inbyggd linje. Redan koncentrationen på en mera begränsad uppgift är att betrakta såsom ett företräde. Och framför allt finner överstyrelsen det vara att föredraga, att skolan kan redan från början inrikta sig på sin speciella uppgift och ordna undervisningen med tanke på denna.

De sakkunniga betona starkt, att valet mellan en inbyggd linje och en fristående skola i de enskilda fallen är att anse helt och hållet som en *lämplighetsfråga*, icke som en principfråga. Det framgår av vad ovan anförts, att överstyrelsen helt delar denna uppfattning.

Antalet årsklasser inom de praktiska linjerna. En av de svåraste frågorna, då det gäller organisationen av praktiska realskolor, är frågan om skolans omfattning med avseende på antalet årsklasser. Problemet kan därvid sägas gälla, huruvida organisationen skall göras tre- eller fyraårig, och de i olika yttranden uttalade meningarna divergera i denna punkt starkt.

Överstyrelsen anser sig icke kunna i detalj gå in på denna invecklade fråga utan inskränker sig till att framhålla vissa huvudsynpunkter.

Den behörighet, som överstyrelsen funnit önskvärd för den praktiska realexamen, bör enligt överstyrelsens mening kunna i stort sett vinnas med den föreslagna omfattningen av skolan, men det synes avgjort uteslutet att med en treårig kurs tänka sig behörighet exempelvis till handelsgymnasier eller till kurser och tjänster vid kommunikationsverken eller överhuvud taget till sådana utbildningskurser och befattningar, för vilka för närvarande realexamen erfordras.

Vad särskilt handelslinjen beträffar, anser överstyrelsen de kunskaper i främmande språk, som kunna förvärfvas på en treårig linje, avgjort otillräckliga för mera krävande platser inom modernt affärliv med dess livliga och starkt förgrenade internationella förbindelser. Även om sådana ämnen som kristendomskunskap, historia och biologi helt slopades, vilket överstyrelsen visserligen icke skulle finna förenligt med en allmän medborgerlig bildningskrav, skulle en grundlig, churu blott elementär utbildning i två främmande språk jämte de fackliga ämnena och sådana oundgängliga ämnen som modersmålet, geografi och matematik innebära en alltför omfattande kurs, för att den skulle kunna sammanpressas inom tre år. Den fackliga undervisningen torde visserligen kunna tillgodoses på ett fullt tillfredsställande sätt i en treårig skola, men allmänbildningen blir lidande med de här antydda olägenheter, som därav bliva följden.

Då de sakkunniga framhålla, att det ännu är för tidigt att bedöma, i vad mån de från treåriga högre folkskolor utgående erhållit en tillräcklig utbildning, finner överstyrelsen detta vara ett riktigt påpekande.

Den enda linje, där överstyrelsen i likhet med de sakkunniga hyst någon egentlig tvekan om den fyraåriga utbildningsvägens i det stora hela större företräden, är den fristående tekniska. Språkkunskaperna torde för ifrågasvarande kategori av lärjungar spela en något mindre framträdande roll, medan betydelsen av att någorlunda tidigt komma ut i det praktiska arbetet här torde vara störst. Men det synes å andra sidan vara just i fråga om denna linje, som de socialt-psykologiska skälen tala starkast för en förbättrad utbildning, alldenstund skillnaden mellan den sociala och den ekonomiska ställningen för yrkesutövare av här avsedd kategori är mest i ögonen fallande.

Därest en fyraårig organisation av praktiska ungdomsskolor kommer att bli genomförd, kunde såsom ett alternativ tänkas en treårig skolform byggande på sjuårig folkskola. De sakkunniga framkasta denna möjlighet och ställa sig under vissa förutsättningar icke bestämt avvisande till densamma. Överstyrelsen är icke beredd att för närvarande taga ståndpunkt till frågan om lämpligheten av en sådan organisation, och anledning till en närmare undersökning av densamma föreligger väl ej heller, alldenstund den endast torde kunna tänkas ifrågakomma i enskilda fall, som i så fall borde bli föremål för särskild prövning med beaktande av de särskilda omständigheterna i de föreliggande fallen. I allmänhet torde nämligen ett samhälle sakna anledning att ifrågasätta en sådan organisation av sitt skolväsen. Överstyrelsen anser sig sålunda i fråga om denna anordning kunna väsentligen ansluta sig till vad de sakkunniga i detta avseende anföra.

Praktisk realexamens anordnande. Det synes icke vara nödvändigt att för närvarande i detalj föreslå bestämmelser angående anordnandet av den praktiska realexamen, då dessa föreskrifter under alla förhållanden måste bli föremål för förnyat övervägande, därest riksdagen beslutar upprättande av praktiska realskolor och anordnande av praktisk realexamen. I fråga om examens huvuddrag torde några mera väsentliga erinringar mot den av de sakkunniga föreslagna anordningen icke vara att göra. Sålunda synes även med avseende på formerna för examen största möjliga likhet med den allmänna realexamen böra eftersträvas, och villkoren för att erhålla tillträde till muntlig prövning och för att kunna godkännas i denna vara i stort sett desamma.

Vissa avvikelser bli dock uppenbarligen erforderliga med hänsyn till förekomsten av de praktiska ämnena. Även i dessa synas skriftliga examensprov eller prov, som kunna anses motsvara sådana, i viss utsträckning böra anordnas. Sålunda torde det bli nödvändigt, att lärjungarna å handelslinjen få utföra ett fullt självständigt avgångsprov i handelsteknik, huvudsakligen bokföring samt i regel ett i stenografi och maskinskrivning. Å den tekniska linjen synas dylika självständiga arbetsuppgifter böra föreläggas lärjungarna i maskinlära samt verkstadsarbete — de sakkunniga upptaga även industriell ekonomi — och å den husliga linjen hade de sakkunniga tänkt sig praktiska prov i hushållsarbete och sömnad.

Överstyrelsen håller före, att de praktiska arbetsuppgifterna icke äro av sådan natur, att de kunna sägas göra det skriftliga provet i praktisk realexamen avsevärt mera betungande än motsvarande prov i allmän realexamen. Överstyrelsen utgår vidare ifrån, att skrivningarna i den praktiska realexamen skola omfatta tre teoretiska ämnen, varjämte skall å varje praktisk

linje förekomma praktiskt examensarbete i två ämnen. Överstyrelsen skulle för sin del vilja formulera bestämmelserna för godkännande av skriftlig praktisk realexamen på ungefär följande sätt:

»Har lärjunge erhållit minst vitsordet Godkänd för förmåga att skriftligen behandla modersmålet och blivit godkänd i minst ett annat av de i § — — — för ifrågavarande linje föreskrivna skriftliga proven samt dessutom erhållit vitsordet Godkänd eller däröver för de i § — — — för samma linje föreskrivna praktiska examensarbeten, äger han undergå muntlig prövning å därför bestämd tid, dock att samma rätt skall tillkomma jämväl den, som blivit godkänd i minst två skriftliga prov i teoretiska ämnen på sätt nyss angivits samt dessutom i endast ett av de praktiska examensarbetena, så vida minst två tredjedelar av de lärare, som deltagit i bedömandet av hans skriftliga och praktiska arbeten, anse sådant böra honom medgivnas.»

Beträffande sättet för bestämmandet av de skriftliga uppgifterna kan överstyrelsen ansluta sig till vad de sakkunniga därvidlag föreslå.

Sättet för upprättande av praktiska linjer. Den fråga, som här i första hand uppställer sig, är, huruvida praktiska realskollinjer böra organiseras såsom statliga eller kommunala.

Vad först beträffar de fristående skolorna finner överstyrelsen det riktigast, att dessa organiseras såsom kommunala läroanstalter. Det synes icke böra sättas i fråga, att staten, som genom de senaste skolreformerna övertagit en betydande del av kommunernas tidigare utgifter för skolväsendet, skall för närvarande ikläda sig ansvaret för upprättande och upprätthållande av en helt ny och oprövd organisation av ungdomsskolor, varvid det för övrigt icke skulle kunna undgås, att vissa samhällen komme att känna sig missgynnade gent emot andra. I de fall, då ett samhälle önskar upprätta en fristående praktisk realskola, synes det därför ligga närmast till hands att följa den väg, som anvisats av de sakkunniga, och sålunda först upprätta en högre folkskola, som sedan må kunna i lika ordning ombildas till praktisk realskola eller kommunal mellanskola. Ett samhälle, som redan äger en högre folkskola, vilken är minst treårig, bör kunna under vissa förutsättningar få denna omedelbart ombildad till praktisk realskola, därest den samtidigt omorganiseras till överensstämmelse med för praktiska realskolor gällande undervisningsplan.

Vidkommande de inbyggda linjerna kunna två möjligheter tänkas, allt eftersom linjen blivit inbyggd i ett statligt läroverk eller en kommunal mellanskola. I senare fallet måste det utan vidare anses uteslutet, att den praktiska linjen erhåller statlig karaktär, men icke den äldre och ursprungliga delen av skolan. Gäller det åter en i ett statsläroverk inbyggd linje, synes det icke lika klart, att den praktiska linjen ävenledes skall äga statlig karaktär. En organisation lik den för de s. k. kommunala gymnasierna gällande synes jämväl kunna sättas i fråga. Emellertid anser sig överstyrelsen icke vilja i första hand förordna denna anordning. I stort sett innebär upprättandet av en inbyggd praktisk linje ingenting annat än en differentiering av realskolans högstadium, under det att lägstadiet är gemensamt för båda linjerna. I stor utsträckning inträder samläsning mellan klassavdelningar tillhörande olika linjer. Den praktiska linjen kan icke beräknas få så stor omfattning, att facklärare kunna anställas med full tjänstgöring för denna linje enbart. Det är också av vikt, att ingen olikhet finnes mellan lärjungarna å olika linjer med avseende på skolavgifter och en sådan

likhet är givetvis lättare att åstadkomma, därest båda eller samtliga linjerna äro statliga. Under sådana förhållanden, och med hänsyn därjämte till den administrativa förenkling, som följer av full enhetlighet i organisatoriskt hänseende, synes det vara avgjort att föredraga, att de i ett statsläroverk inbyggda linjerna erhålla statlig karaktär.

Den huvudsakligaste invändning, som kan göras mot en statlig organisation av de inbyggda linjerna, torde vara, att dylika praktiska linjer till en början knappast kunna tänkas upprättade annat än i ett jämförelsevis ringa antal fall. Det kan då synas oriktigt, att läroanstalter, som huvudsakligen äga betydelse för det samhälle och den bygd, där de upprättas, skola underhållas av staten: orter, som icke erhålla en sådan linje, komma måhända att känna sig missgynnade. För ett samhälle, som önskar en praktisk realskola ligger det då också närmast till hands att, i händelse statsläroverk finnes på orten, under alla förhållanden försöka få den upprättad i form av inbyggd linje, vilket ställer sig fördelaktigare för kommunen än om den inrättas såsom fristående skola. Man kan sålunda säga, att icke blott vissa orter bliva gynnade, utan att även den ena typen av praktiska realskolor kommer i en gynnsammare ställning än den andra.

Emellertid anser överstyrelsen, att en invändning av här angiven art icke bör i närvarande situation tillerkännas någon större betydelse. Då det gäller en så ny och oprövd institution, torde det vara nödvändigt att till en början gå fram med ytterst stor varsamhet. Överstyrelsen skulle sålunda vilja ifrågasätta, huruvida icke hela organisationen till en början bör erhålla karaktären av *försöksanordning*. Lämpligast vore väl då, att riksdagen medgäve, att praktiska realskollinjer finge upprättas försöksvis vid ett begränsat antal läroverk, exempelvis högst ett 10-tal. Vilka dessa skulle vara, synes därvid böra ankomma på Kungl. Maj:ts prövning efter hörande av eller framställning från vederbörande kommunala myndigheter. För den händelse under den närmaste tiden även andra samhällen önskade erhålla en praktisk linje inbyggd i sitt läroverk eller sin kommunala mellanskola eller önskade en fristående praktisk realskola, kunde tills vidare en sådan linje eller skola genomgående ordnas såsom kommunal oberoende av organisationsformen, och riksdagen skulle för detta fall allenast bestämma de grunder, enligt vilka sådana linjer eller skolor finge upprättas samt likaledes de grunder, enligt vilka statligt understöd finge utgå till desamma.

De praktiska kommunala skolornas benämning. Därest ifrågavarande skolor erhålla den organisation, som de sakkunniga föreslå och som överstyrelsen i allt väsentligt biträtt, har överstyrelsen intet att erinra mot vad de sakkunniga föreslå beträffande skolornas benämning. En treårig skolform åter skulle avvika alltför starkt från de nuvarande realskolorna och kommunala mellanskolorna, för att den borde inneslutas under samma benämning som dessa.

Lärarkompetens och lärarutbildning. Väsentligen kan överstyrelsen biträda vad som därvid av de sakkunniga föreslås. Svårast ställer det sig i fråga om s. k. blandade tjänster. Till en början torde man kunna räkna med att sådana bliva jämförelsevis sällsynta, åtminstone i statliga skolor eller linjer, då för desamma kvalificerade personer icke i större utsträckning torde stå till buds. Individuell kompetensprövning blir därvid, åtminstone tills vidare, sannolikt den enda framkomliga vägen för förvärvande av behörighet, och sådan synes lämpligen böra ske i samma ordning som då det gäller rent praktiska tjänster. Men överstyrelsen vill samtidigt betona vikten av

att åtgärder vidtagas för att underlätta förvärvandet av erforderlig praktisk utbildning för akademiskt utbildade lärare liksom också för förvärvande av viss teoretisk akademisk kompetens för sådana i praktiska ämnen utbildade lärare, som besitta därför erforderliga kvalifikationer.

Ekonomiska frågor. I fråga om lärarna i praktiska ämnen torde det kunna ifrågasättas, huruvida dessa lärares utbildning är lika omfattande som de övrigas och om icke med hänsyn därtill något lägre lönesatser kunde ifrågakomma. Å andra sidan torde utbildningen ställa sig mycket olika i skilda fall och det följaktligen möta stora svårigheter att med utgångspunkt från omfattningen av den erforderliga utbildningen fastställa rättvisa och lämpliga lönesatser. Överstyrelsen anser sig böra biträda de sakkunnigas förslag i fråga om samma avlöningsförmåner för ordinarie lärare i praktiska och teoretiska ämnen, så mycket mer som det synes önskvärt, att kvalifikationerna för lärare i praktiska ämnen må snarast möjligt kunna stabiliseras vid krav på genomgång av tekniska högskolan eller handelshögskolan eller på därmed fullt jämförlig utbildning.

Beträffande fastställandet av arvodet till timplärare i olika ämnen anser överstyrelsen nödvändigt att tills vidare avväga arvoden med hänsyn till nu rådande avlöningsförhållanden för timplärare i olika ämnen och vid med respektive praktiska realskolor närmast jämförliga slag av läroanstalter. Under sådana förhållanden anser sig överstyrelsen även på denna punkt böra biträda vad de sakkunniga föreslagit.

Yrkesbestämda högre folkskolor med tre årsklasser och därunder. Man torde böra räkna med, att å en del orter yrkesbestämda högre folkskolor föredraga att kvarstå i sin nuvarande organisationsform framför att låta sig ombildas till praktiska realskolor eller praktiska kommunala mellanskolor. Överstyrelsen anser det självfallet, att full frihet skall allt fortfarande råda både för yrkesbestämda högre folkskolor att följa de linjer för sin verksamhet, som de finna mest lämpliga, och för vederbörande samhällen att organisera sina praktiska ungdomsskolor på det sätt, som befinnes bäst motsvara ortens behov.

Den fråga, som emellertid i detta sammanhang uppställer sig, är, huruvida det kan vara lämpligt att vid sådana treåriga högre folkskolor införa en särskild officiell avgångsexamen samtidigt som en officiell sådan examen införes vid de fyraåriga på visst sätt organiserade praktiska bildningslinjerna. Överstyrelsen finner ganska starka skäl tala emot en sådan examen. Det torde icke kunna undvikas, att införandet samtidigt av två nya examina med så liten skillnad i fråga om den för examens avläggande erforderliga tiden är ägnat att skapa förvirring icke blott bland ungdomen och dess målsmän utan jämväl bland arbetsgivare. Då en sådan examen under alla förhållanden bleve i viss mån ställd i skuggan genom tillkomsten av den praktiska realexamen och den, såsom saknande det behörighetsvärde, vilket endast kan tillerkännas en examen med längre föregående utbildning, komme att betraktas såsom betydligt mindre värd än praktisk realexamen, finner överstyrelsen det tvivelaktigt, huruvida införandet av en dylik examen verkligen skulle bidra att höja värdet av den vid en treårig högre folkskola meddelade utbildningen.

Under inga förhållanden anser överstyrelsen, att sådan »lägre examen» bör införas i de inbyggda linjerna.

Därest överhuvud taget försök skola göras med en examen av här angiven art, synes det ligga närmast till hands, att den inskränkes till sådana tre-

åriga högre folkskolor, vilka önska kvarstå såsom sådana men vilka samtidigt önska erhålla en officiellt erkänd examen såsom avslutning på undervisningen.

Statsmakternas medverkan till en sådan anordning skulle alltså närmast inskränka sig till att möjlighet till anställande av sådan examen under vissa angivna förutsättningar öppnades, varefter det skulle ankomma på skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t att i de enskilda fallen pröva, huruvida de nödvändiga förutsättningarna föreligga. Ehuru överstyrelsen, såsom redan framhållits, finner lämpligheten av en sådan organisation i hög grad tvivelaktig, anser sig överstyrelsen, i likhet med de sakkunniga, dock icke äga anledning att motsätta sig en försöksanordning av angivet slag.

Sammanfattning. I anslutning till den uppfattning, åt vilken överstyrelsen ovan givit uttryck, finner överstyrelsen det sålunda önskvärt, att åtgärder vidtagas, varigenom en differentiering av den nuvarande undervisningen å realskolestadiet möjliggöres samt praktiska försök med realskollinjer för handelsutbildning och teknisk utbildning efter i huvudsak de av de sakkunniga föreslagna och av överstyrelsen ovan tillstyrkta riktlinjerna anställas.

Skolöverstyrelsens nu återgivna utlåtande och förslag var emellertid icke enhälligt. *Undervisningsråden N. O. Bruce, S. Nylund och A. N. Thomson* avgåvo ett gemensamt yttrande, däri de hävdade, att de praktiska bildningslinjerna borde organiseras som treåriga ovanpå sexårig folkskola. Beträffande reservanternas motivering hänvisar jag till handlingarna i ärendet.

Med anledning av skolöverstyrelsens i det föregående omförmälda utlåtande har *styrelsen för Stockholms stads högre folkskola för kvinnlig utbildning* i en den 14 januari 1932 dagtecknad framställning, beträffande vilken jag tillåter mig att hänvisa till handlingarna i ärendet, hemställt, att åtgärder vidtagas för att i samband med de praktiska realskolornas genomförande en hushållsteknisk linje i enlighet med i framställningen föreslagen typ upprättades, att de högre folkskolor, som så önskade, erhöle tillstånd att på prov snarast möjligt införa undervisning efter i framställningen intagen kursplan och anordna praktisk realexamen med sina elever, samt att samtliga praktiska realskolor måtte avses för såväl manliga som kvinnliga elever.

IV. Frågans behandling vid 1932 års riksdag.

Den sålunda verkställda utredningen har emellertid ännu icke kommit att föranleda någon Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen.

I två vid 1932 års riksdag väckta, likalydande motioner (I: 29 och II: 49) hemställdes emellertid, att riksdagen måtte besluta att, i enlighet med av Kungl. Maj:t utfärdade närmare bestämmelser, på grundval av 1927 års skolsakkunnigas och skolöverstyrelsens förslag och med beaktande av i motionerna framförda synpunkter, medgiva de kommuner, som så önskade, att upprätta fyraåriga praktiska realskolor på den sexklassiga folkskolan, fristående eller i samband med de redan befintliga allmänna realskolorna;

samt att ett anslag om 1,000 kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för vidtagande av åtgärder för anordnande av praktisk realexamen vid under nästa år eventuellt upprättade praktiska realskolor.

Till stöd för det i motionerna framförda yrkandet anfördes i motionen I:29 bland annat följande:

Under de förflutna åren har den allt mer omkring sig gripande ungdomsarbetslösheten ytterligare framhävt nödvändigheten av en praktisk ungdomsskola efter den egentliga folkskolan. Utan en sådan ungdomsskola måste man för framtiden räkna med en omfattande permanent ungdomsarbetslöshet och alla de obotliga samhällsskador en sådan drager med sig, inte minst i form av ett växande befolkningsinslag av genom sysslolösheten moraliskt undergrävda och i fråga om arbetseffektiviteten mindervärdiga medborgare. Det är således ett ofrånkomligt samhällsintresse att ge *alla* svenska barn tillfälle att genomgå en god praktisk ungdomsskola, som gör dem väl rustade för utträdet i förvärvsarbetet och samhällslivet. Kostnaderna för denna skola bli många gånger om betalda genom borteliminerandet av ett stort både ekonomiskt och moraliskt undermåligt befolkningsskikt, som ersättes med för livskampen väl utbildade medborgare. För övrigt måste för närvarande även den sysslolösa ungdomen på samhällets bekostnad få sitt underhåll, varför det också från den synpunkten måste bli fördelaktigare att sörja för en god praktisk utbildning av den under de första ungdomsåren.

I den mån samhället lyckas vinna allmänt förtroende för en sådan praktisk ungdomsskola, komma också föräldrarna att anstränga sig för att låta sina barn gå igenom den. Den skolform, som nu närmast, ehuru i alltför otillräcklig grad, tillgodoser denna praktiska skolas behov, är den yrkesbestämda högre folkskolan. På de platser, där denna finnes, har det visat sig att många föräldrar föredraga den framför fortsättningsskolan under de två år skolplikten varar utöver den egentliga folkskolan. För en verkligt god praktisk utbildning i den utsträckning denna skolform kan ge en sådan, behövs det således endast en utsträckning av den nuvarande skolgången av ett år, eftersom dessa skolor i allmänhet äro treåriga. Tillåtelse borde därför snarast lämnas alla kommuner som så önska att upprätta en praktisk realskola i huvudsaklig överensstämmelse med förslag, som framlagts av 1927 års skolsakkunniga och skolöverstyrelsen. Även vid inbyggande i statens realskola av sådan praktisk realskola under den närmaste tiden borde initiativet utgå från kommunen. Då det år 1932 ej på någon plats torde kunna bli tal om annat än förberedande åtgärder i detta syfte, kan det överlämnas åt Kungl. Maj:t att till nästa riksdag framlägga förslag om villkoren för kommun, som önskar sådana inbyggda praktiska linjer i realskolan, samt hemställa om nödiga anslag för ändamålet.

Enda sättet att få ur vägen mindervärdighetsstämpeln på den praktiska ungdomsskolan är att låta *samma* skola få hand om både den teoretiskt och praktiskt betonade allmänbildningen. Denna konsekvens har också tagits både av de skolsakkunniga och av skolöverstyrelsen. Ett genomförande av denna princip skulle för övrigt inte bara beteckna ett socialt nyförvärv av största räckvidd för vårt folks utveckling, det står också i bästa överensstämmelse med synnerligen fruktbarande resultat av den moderna pedagogikens arbete på detta område. Genom den av de sakkunniga föreslagna differentieringen i realskolans undervisning skulle, som skolöverstyrelsen uttrycker det, de

föräldrar som önska tillförsäkra sina barn en någorlunda god allmänbildning liksom hittills kunna låta dem genomgå realskolan eller en med realskolan jämställd skolform, men möjlighet skulle för eleverna stå öppen att, med vinnande av tid, redan i realskolan inhämta vissa för praktisk yrkesutövning nödvändiga förkunskaper, som annars måste inhämtas i särskilda skolor eller kurser.

Det är således otvivelaktigt stora värden för vårt folk, som skulle tillspillogivas, om statsmakterna vid införande av praktisk realexamen i likhet med minoriteten i skolöverstyrelsen för denna krävde mindre utbildningstid i särskilda skolor än för den gamla teoretiskt betonade realexamen i läroverken.

Däremot har minoriteten alldeles rätt i sitt starka framhävande av att den praktiska ungdomsskolan inte i första hand och förnämligast får se på deras intressen som framför allt sträva att nå fram till en socialt högt värdesatt examen. Den synpunkten må vara hur förklarlig som helst från lärar- och ämbetsmannasynpunkt, svenska folkets breda lager rör den ganska litet. För dem är huvudsaken att så många svenska barn som möjligt, framför allt blivande bönder och arbetare, kunna sättas i tillfälle att komma i åtnjutande av denna ungdomsskolas praktiska undervisning även om flertalet inte har tid och råd att genomgå alla klasserna. Därför är det en riktig tanke hos minoriteten att, även om statsmakterna skulle följa de sakkunnigas förslag om införandet av fyraåriga praktiska linjer, dock yrka på ordentlig kursavslutning också med genomgång av tredje klassen. Om detta skall ordnas i förening med en särskild avgångsexamen eller ej, torde inte spela den avgörande roll som både majoriteten i överstyrelsen, i likhet med de sakkunniga, och minoriteten tillägga denna anordning. De allra flesta som sätta värde på examen och behöva den, komma nog att gå igenom alla fyra klasserna, de övriga torde väl ha lika lätt i framtiden som de yrkesbetonade högre folkskolornas elever för närvarande att reda sig utan sådan examen. Dessa högre folkskolor äro ju enligt samstämmiga vittnesbörd högt skattade av både arbetsgivare och målsmän. Hur med en eventuell examen efter tredje året bör förfaras, kan riksdagen lugnt överlämna åt Kungl. Maj:ts prövning.

En synnerligen lämplig utväg står alltid öppen, som möjligen kan tillfredsställa alla parter. Den praktiska realexamen blir betydligt mera betungande för eleverna än den vanliga realexamen, eftersom i den förra även ingå praktiska examensarbeten i vissa av de ämnen som avse färdigheters bibringande. Dessa praktiska arbeten kunde lämpligen uppvisas under senare delen av tredje läsårets vårtermin, som således bleve den egentliga examensterminen för det praktiska arbetet. Vid sökande av anställning i praktiskt arbete kunde då de från tredje klassen utgångna eleverna framvisa ett avgångsbetyg som samtidigt vore ett examensbetyg i de för arbetsgivaren i allmänhet viktigaste ämnena.

Genom denna anordning vunne också skolöverstyrelsen, både majoriteten och minoriteten, gehör för sin viktigaste kritiska anmärkning mot de sakkunnigas förslag. De sakkunniga ha, trots sin riktiga principiella inställning till den nuvarande realskolan såsom i alldeles för stor utsträckning bortledande från de praktiska levnadsbanorna, i så hög grad låtit binda sig av en missriktad skoltradition, att i det stora hela undervisningen i de två första klasserna i den praktiska realskolan, framför allt i de inbyggda linjerna, skulle bli densamma som i den nuvarande realskolan. Fackunder-

visningen skulle således praktiskt taget uppskjutas till tredje klassen. Skolöverstyrelsen visar också att i de yrkesbestämda högre folkskolorna fackundervisningen påbörjas redan i första klassen och anbefaller — utom i fråga om de »inbyggda» linjerna — att lärjungarna redan från början få inrikta sig på sitt yrkesstudium och sedan under hela skoltiden få behålla kontakten med dylikt studium. Fackundervisningen hotade annars att i den praktiska skolan i många fall bli mindre väl tillgodosedd än i de nuvarande högre folkskolorna. Skolöverstyrelsen har säkert rätt i sin uppfattning att det är av stor betydelse att undervisningen i de praktiska ämnena få börja så tidigt som möjligt, liksom att dessa rent pedagogiskt lämpa sig för ett lägre stadium, under det att genom en sådan anordning på det högre stadiet frigöres tid för andra ämnen, vilkas studium där kan göras mer fruktbarande än tidigare. Överstyrelsen antyder också i annat sammanhang utvägen att låta fjärde årskursen bliva en påbyggnad på den avrundade och med examen avslutade treåriga kursen och avsedd att leda till praktisk realexamen, i vilket fall den praktiska utbildningen i huvudsak borde förläggas till den treåriga kursen, under det att fjärde klassen finge väsentligen upptaga teoretiska ämnen. Denna utväg synes i stort tillgodose alla berättigade intressen hos båda riktningarna.

Men är det riktigt att börja med de praktiska ämnena i de fristående praktiska realskolorna, måste det också vara det i de »inbyggda» linjerna. Här äro emellertid sakkunniga och skolöverstyrelsen eniga i sin uppfattning, att den praktiska realskolans intressen helt naturligt måste offras vid dess sammanförande med den teoretiskt betonade skolans till ett gemensamt läroverk. Varför skulle inte undervisningen kunna differentieras även i första och andra klassen av de inbyggda linjerna? Överstyrelsens minoritet anser de mindre realskolornas och de kommunala mellanskolornas elevantal så litet att det kan ifrågasättas om någon differentiering på en praktisk och en teoretisk linje — »allmän» som den senare får heta — där kan komma till stånd. Men varför vore det i så fall helt naturligt att den praktiska skolan skulle vika för den ur folkflertalets synpunkt opraktiska? Meningens med införandet av den praktiska realskolan är väl att den så småningom skall bli den »allmänna», i den betydelsen att det långt övervägande antalet skolungdom skall söka sig dit. Men samtidigt blir tillströmningen till de nu »mindre» skolorna tillräckligt stor för att också en mera teoretisk linje skall kunna upprätthållas. Meningens är ju inte att påtvinga kommunerna realskolor av ena eller andra typen utan att låta kommunerna inrätta dem i mån av behov. Men då har staten ingen anledning att gynna den teoretiskt inriktade skolan på bekostnad av den praktiska. I den riktningen går inte utvecklingen, bör inte heller göra det.

Av överstyrelsemajoritetens undervärdering av den praktiska utbildningen i jämförelse med den teoretiska förklaras dess avvisande av de sakkunnigas förslag om inrättande av praktisk realskola även för huslig undervisning.

Det är således minst lika viktigt att söka få denna praktiska linje till stånd som någon av de övriga. Det är helt förfelat, då överstyrelsen söker leda alla flickor med behov av något högre allmänbildning till handelslinjen i den praktiska realskolan eller till den teoretiskt inriktade realskolan med möjlighet till praktiska kurser efteråt. Den har ju själv i annat sammanhang påvisat lämpligheten för att inte säga nödvändigheten av att de unga från mycket tidiga år inriktas på den praktiska utbildningen för sin levnadsbana. Och den kommunala flickskolan, om vilken också talas i över-

styrelsens utlåtande, kommer den kvinnliga ungdomen från folkets breda lager sällan eller aldrig i kontakt med. Den har skapats för andra samhällsgrupper.

Det mest vägande skäl överstyrelsens majoritet anför mot den husliga linjen är, att den föreslagna praktiska utbildningen ej skulle bli nog stark.

Den anmärkningen kunde också framföras mot de sakkunnigas och överstyrelsemajoritetens förslag, att den praktiska realskolan borde ta hänsyn till andra utbildningsbehov än för handel, verkstadsarbete och det husliga livet. Naturligtvis borde i olika landsdelar också söras för deras befolknings speciella utbildningsbehov i för denna särskilt betydelsefulla näringsgrenar. Likaså borde en särskild jordbrukslinje från början kunna upprättas vid en hel del realskolor.

Detta är visserligen riktigt, men allt kan och behöver inte göras på en gång. Det är emellertid högt på tiden att genast göra *något*. Det är nu fem år sedan riksdagen begärde den nu föreliggande utredningen, och med det ej allt för brinnande intresse, varmed myndigheterna behandlat denna sak, är det inte rådligt att bara fortsätta med utredningar. Inte minst den permanenta ungdomsarbetslösheten kräver omedelbar handling åtminstone med igångsättande av försök i stället för bara diskussioner och bordläggningar. De sakkunnigas och överstyrelsens utredningar och förslag äro också i väsentliga delar så förtjänstfulla, att riksdagen visst kan överlämna åt Kungl. Maj:t att utarbета bestämmelser för en organisation av den praktiska realskolan, som genast tillåter intresserade kommuner att göra försök med denna skolform.

Fortsatt utredning av de i samband med denna praktiska ungdomsskolas vidare utveckling stående problem är ofrånkomlig och bör inte uppskjutas. Den kan emellertid fortgå under de försök som göras och ha god erfarenhet av det i samband därmed utförda arbetet.

I skrivelse den 15 april 1932, nr 8 A, anhöll riksdagen i anledning av ovanberörda motioner, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för 1933 års riksdag framlägga förslag angående ombildning till praktiska realskolor av sådana statsunderstödda, yrkesbestämda högre folkskolor, vilka kunde befinnas omedelbart därtill lämpade.

V. Skolöverstyrelsens utredning den 25 januari 1933.

Genom beslut den 6 maj 1932 anbefalldes skolöverstyrelsen att utarbета och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i det av riksdagen sålunda angivna hänseendet.

Skolöverstyrelsen har den 25 januari 1933 avgivit det sålunda infordrade förslaget och därvid samtidigt till behandling upptagit vissa framställningar från Stockholms folkskoledirektion ävensom styrelserna för Stockholms högre folkskola för teknisk utbildning, Stockholms högre folkskola för handelsundervisning, Stockholms högre folkskola för kvinnlig utbildning samt Örebro yrkesbestämda högre folkskola.

Styrelserna för Stockholms skolorna hava anhållit, att skolöverstyrelsen ville dels vidtaga nödiga åtgärder för att nämnda skolor i den av riksdagen begärda propositionen till 1933 års riksdag måtte upptagas såsom i första

hand lämpliga att omedelbart ombildas till praktiska realskolor, dels ock utverka statsanslag till skolorna för budgetåret 1933/1934 som praktiska realskolor, därest upprättande av sådana skolor komme att av statsmakterna beslutas.

Stockholms folkskoledirektion har förordat bifall till nämnda framställningar och därvid anfört bland annat:

Folkskoledirektionen får erinra om att de yrkesbestämda högre folkskolorna i Stockholm under årens lopp målmedvetet utvecklats med syfte, att deras utbildningsstandard skulle bli i väsentliga delar likvärdig med den som utmärker realskolan och därmed jämförliga skolformer. I anslutning härtill har folkskoledirektionen tidigare, i skrivelse den 16 februari 1923 förordat framställningar av vederbörande styrelser, avseende att få dessa skolor benämnda mellanskolor. I skrivelse av den 20 maj 1932, som åtföljde styrelsernas framställningar om stadfästelse å reviderade undervisningsplaner, innebärande omläggning av de fyraåriga kurserna, har folkskoledirektionen jämväl framhållit det angelägna uti, att nu förevarande skolor måtte genom nämnda undervisningsplaner föras fram till en klart och målmedvetet genomtänkt organisation i nära anslutning till de väsentliga grundtankar, som framgått ur de senare årens offentliga utredningsarbeten rörande praktiska realskolor. Det torde härav framgå, att folkskoledirektionen principiellt delar den uppfattning, som tagit sig uttryck i styrelsernas föreliggande framställningar.

Den ombildning till praktiska realskolor, vilken styrelserna för sina skolor förordat, torde få anses närmast hava avseende å de klasser och linjer, för vilkas kursplaner skolöverstyrelsen i skrivelse den 22 juni 1932 meddelat fastställelse. Det bör med anledning härav erinras om *dels*, att i vissa fall de nya kursplanerna endast successivt träda i tillämpning, *dels* att för närvarande vid sidan av de fyraåriga linjer, för vilka nya kursplaner antagits, i två av skolorna förefinnas kortare linjer, vilka fortfarande äro genom äldre kursplaner reglerade och rörande vilkas framtid vederbörande styrelser icke ännu intagit slutlig ståndpunkt. Med hänsyn härtill torde inställa sig frågan om beredande av möjlighet för någon form av samorganisation av praktisk realskola och högre folkskola med likartat bildningsinnehåll, en möjlighet, som ännu för andra fall kan få reell betydelse. Då emellertid ett närmare övervägande av hithörande spörsmål torde ifrågakomma först sedan riksdagen i ärendet beslutat, har folkskoledirektionen i förevarande sammanhang allenast velat fästa uppmärksamheten på desamma.

Styrelsen för Örebro yrkesbestämda högre folkskola har anhållit, att Kungl. Maj:t måtte fastställa ett skrivelsen bifogat förslag till ändring av för skolan gällande reglemente.

Beträffande den närmare innebörden av denna hemställan torde jag få hänvisa till den redogörelse härför, som av skolöverstyrelsen lämnats i det följande.

I sin ovanberörda utredning den 25 januari 1933 har *skolöverstyrelsen* anfört bland annat:

Då riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställt om förslag angående ombildning av vissa högre folkskolor till praktiska realskolor, torde denna riks-

dagens hemställan — såvitt överstyrelsen kan bedöma — böra uppfattas som en anhållan om ett förslag till upprättande i viss begränsad omfattning av fristående fyraåriga praktiska kommunala realskolor (mellanskolor). Då enligt riksdagens beslut härvid endast sådana yrkesbestämda högre folkskolor skulle ifrågakomma, som kunde befinnas omedelbart lämpade till en ombildning, synes detta innebära att — i likhet med vad förhållandet enligt praxis är vid en allmän högre folkskolas övergång till kommunal mellanskola — förslaget skulle åsyfta ombildning endast av fyraåriga yrkesbestämda högre folkskolor.

Innan överstyrelsen närmare ingår på det föreliggande spørsmålet, vill överstyrelsen framhålla, att överstyrelsen i det följande benämner de ifrågasatta skolorna »praktiska mellanskolor». Denna benämning synes överstyrelsen nämligen lämpligast, så länge kommunal mellanskola bibehålles som namn på en kommunal skola, som leder fram till realexamen.

Överstyrelsen vill då, vad beträffar det föreliggande spørsmålet rörande ombildning av vissa högre folkskolor till praktiska mellanskolor, till en början framhålla, att, i den mån förslaget åsyftar en omläggning av undervisningsplanerna för de ifrågavarande högre folkskolorna, detta spørsmål icke synes vara av den natur, att detsamma behöver underställas riksdagen. Enligt gällande stadga för högre folkskolor ankommer det på överstyrelsen att fastställa undervisningsplan för högre folkskola. Det kan tilläggas, att — såsom framgår av ovannämnda framställningar från styrelserna för Stockholms högre folkskolor — vissa av de högre folkskolor, som skulle kunna ifrågakomma till ombildning, redan nu arbeta efter undervisningsplaner, som i huvudsak överensstämma med de av 1927 års skolsakkunniga i ovannämnda betänkande framlagda planerna. För dessa skolor skulle omvandlingen sålunda — bortsett från att de erhöle ett nytt namn — endast innebära införandet av en officiellt kontrollerad och efter möjligast enhetliga grunder anordnad och bedömd avgångsexamen, vilken kunde medföra ett avgångsbetyg med officiellt fastslagen valör. Införandet av en dylik examen är emellertid en av kärnpunkterna i 1927 års skolsakkunnigas här ifrågavarande förslag.

Emellertid skulle ett införande av praktisk realexamen i den begränsade omfattning, 1932 års riksdagsbeslut åsyftade, icke kunna i någon vidsträcktare grad medföra nämnda verkningar. Dels förefinnas fyraåriga yrkesbestämda högre folkskolor för närvarande blott i Stockholm, Göteborg och Örebro, och dels ha dessa skolor redan nu i icke ringa grad tillvunnit sig förtroende. Elevantalet i första klassen av de högre folkskolorna å nämnda orter utgjorde sålunda vid början av innevarande läsår i Stockholm 493, i Göteborg 361 och i Örebro 164, varav å de fyraåriga linjerna respektive 431, 271 och 127. Härmed vill överstyrelsen dock icke ha uttalat den uppfattningen, att införandet av praktisk realexamen i fråga om sagda skolor skulle vara utan betydelse. Även å ifrågavarande orter — med undantag för Örebro, där, såsom överstyrelsen nedan närmare skall påvisa, speciella förhållanden äro rådande — är tillströmningen av elever till de skolor, som föra fram till realexamen, betydligt större än till de högre folkskolorna. En jämnare fördelning ej blott ur kvantitativ utan framför allt ur kvalitativ synpunkt av eleverna på teoretiska och praktiska linjer kan även i dessa fall anses önskvärd. Detta är också en av de viktigaste orsakerna till att representanterna för de högre folkskolorna sedan länge ansett det vara ett

önskemål, att denna skolform skulle krönas av en avgångsexamen, som på ett otvetydigt sätt fastslog värdet av den i skolan meddelade undervisningen.

Härtill kommer, vad den högre folkskolan i Örebro beträffar, speciella skäl för införande av en praktisk realexamen. Skolans styrelse anför i sin ovannämnda skrivelse beträffande detta spörsmål bland annat följande.

»Skolan vore delad på tre treåriga linjer, en för såväl gossar som flickor avsedd linje för handelsundervisning, en linje för teknisk undervisning för gossar och en linje för utbildning i husliga göromål för flickor. För elever på handelslinjen och tekniska linjen hade funnits möjlighet att fortsätta i en fjärde klass, vilken klass huvudsakligen varit avsedd för sådana elever, som under vårterminen önskat avlägga realskolexamen som privatister vid högre allmänt läroverk. Ett stort antal hade begagnat sig av denna möjlighet, och sedan vårterminen 1921 hade sammanlagt 176 elever som privatister avlagt realskolexamen vid karolinska högre allmänna läroverket i Örebro. Vårterminen 1932 hade 17 av fjärde klassens 19 flickor och av gossarna i fjärde klassen samtliga 19 anmält sig till undergående av realexamen.

Denna jämförelsevis starka tillströmning till fjärde klassen vore så mycket mer anmärkningsvärd, som det givetvis varit förenat med betydande svårigheter för eleverna med hänsyn till undervisningens yrkesbetonade karaktär i de tre lägre klasserna att som privatister avlägga realskolexamen vid ett för dem främmande läroverk. Man hade räknat med, att den nya läroverksorganisationen, som gjorde det möjligt för både gossar och flickor att från folkskolans sjätte klass via den fyraåriga realskolan nå fram till realskolexamen, skulle minska tillströmningen till högre folkskolans såväl första som fjärde klass. Så hade emellertid ingalunda blivit fallet.

Trots de svårigheter det inneburit för högre folkskolans elever att nå fram till realskolexamen hade föräldrarna även efter den nya läroverksreformens genomförande i ungefär samma utsträckning som tidigare anmält sina barn till inträde i högre folkskolan. Det vore tydligt, att föräldrar och målsmän uppskattat den fördelen, att eleverna i högre folkskolan icke blott haft möjlighet att avlägga en officiell examen utan också erhållit utbildning för praktiskt förvärvsarbete.

Den dubbeluppgift, som sålunda påvilade Örebro högre folkskola att dels förbereda för realskolexamen och dels ge utbildning för praktiskt förvärvsarbete, medförde emellertid en viss splittring i skolans arbete. Sedan Örebro erhållit ett högre allmänt läroverk även för flickor, torde det kunna ifrågasättas, om ej uppgiften att förbereda för realskolexamen lämpligast borde helt överlämnas till de båda statliga läroverken och undervisningen vid Örebro högre folkskola i stället inriktades uteslutande på den uppgift, som borde vara den väsentliga för en yrkesbestämd skola. Härvid mötte emellertid den svårigheten, att eleverna efter genomgången utbildning i en yrkesbestämd högre folkskola ej på något sätt kunde få sina kunskaper officiellt dokumenterade. Ett avskärande av möjligheten för högre folkskolans elever att avlägga realskolexamen i hittills vanlig ordning skulle innebära en betydande deklassering av skolan, såvida man ej samtidigt på annat sätt sökte tillgodose kravet, att eleverna borde få avsluta sin skolgång med avläggandet av en officiell examen.»

Även om förändringen av de förevarande högre folkskolorna sålunda skulle på ifrågavarande orter medföra de fördelar, som man avsett att vinna

genom de praktiska bildningslinjerna på realskolans åldersstadium, kan överstyrelsen dock icke underlåta att hysa vissa betänkligheter mot förslaget att i nuvarande statsfinansiella läge genomföra nämnda förändring. Överstyrelsen vill nämligen erinra om de ekonomiska konsekvenser ett dylikt beslut kan komma att medföra. Såsom överstyrelsen nedan skall påvisa, torde man visserligen kunna träffa en sådan anordning, att statsverkets kostnader under det första året efter omvandlingen av ifrågavarande skolor ej behövde bliva större, än vad eljest skulle blivit fallet. Men i fortsättningen torde, därest förändringen skall få åsyftad verkan, en ökning av statens utgifter bli ett ofrånkomligt resultat av ett beslut om tillskapande av förevarande nya skolform. Sålunda torde följderna bliva ett ökat antal parallellavdelningar i de ifrågavarande skolorna, och detta, även om tillströmningen av elever till första klass icke blir större än för närvarande. Överstyrelsen syftar här på det förhållandet, att avgången från tredje klass i flertalet av de fyraåriga högre folkskolorna är synnerligen stor. Till belysning härav vill överstyrelsen erinra därom, att elevantalet vid början av innevarande läsår i tredje, respektive fjärde klasserna i Stockholms högre folkskola för teknisk utbildning utgjorde 103 och 10, i Stockholms högre folkskola för handelsundervisning 112 och 30, i Göteborgs högre folkskolor för handelsundervisning 116 och 28 samt i Göteborgs högre folkskolor för husligt arbete 74 och 23. En åsyftad verkan av införandet av praktisk realexamen skulle emellertid vara, att eleverna kvarstannade i skolans fjärde klass, vilket skulle betyda ett ökat behov av parallellavdelningar i denna klass med därav följande ökat statsbidrag.

Härtill kommer emellertid, att ett beslut om förvandling av de nu fyraåriga högre folkskolorna till praktiska mellanskolor med största sannolikhet skulle inom den närmaste framtiden föra med sig, att åtminstone vissa treåriga högre folkskolor utbyggdes med en fjärde klass, i förhoppning att vederbörande skola sedan skulle kunna bliva erkänd som praktisk mellanskola. Då enligt flertalet reglementen för högre folkskolor det ankommer på vederbörande kommunala organ att — inom de av stadgan för högre folkskolor angivna gränserna — besluta om antalet årsklasser, skulle en dylik förändring av högre folkskolor från tre- till fyraåriga kunna ske, utan att frågan behövde underställas statsmakternas prövning. Följden skulle emellertid — då enligt gällande statsbidragsbestämmelser statsbidrag till högre folkskolor utgår med visst belopp per klassavdelning — bliva ökade utgifter för statsverket, och detta, vare sig skolan fortfarande att vara högre folkskola eller omvandlades till praktisk mellanskola. Det förhållandet, att det givetvis alltid skulle ankomma på statsmakterna att besluta, huruvida en högre folkskola skulle erkännas som praktisk mellanskola eller ej, skulle visserligen kunna verka återhållande på en utökning av antalet klasser i de högre folkskolorna. Men därest statsmakterna nu beslöte medgiva en omvandling av vissa högre folkskolor i ovannämnda tre städer och sålunda principiellt godtoge den nya skolform, varom här är fråga, synes det överstyrelsen knappast möjligt att förhindra andra orter, där yrkesbestämda högre folkskolor sedan ett flertal år verkat efter i huvudsak samma linjer som till exempel de ovannämnda skolorna i Stockholm, att erhålla samma förmåner som dessa.

Överstyrelsen vill här erinra om att i årets statsverksproposition ingår ett förslag, som skulle medföra en begränsning av antalet parallellavdelningar i högre folkskolor. En dylik begränsning torde — med hänsyn till vad över-

styrelsen ovan anfört — icke kunna vidmakthållas om praktiska mellanskolor komma till stånd. Att genom en utökning av parallellavdelningarna vid de tilltänkta praktiska mellanskolorna minska den nuvarande möjligheten att erhålla parallellavdelningar vid de högre folkskolor, som kvarstå såsom sådana, finner överstyrelsen icke rimligt. En dylik åtgärd skulle bland annat innebära, att man på andra orter än dem, där praktiska mellanskolor komme att förefinnas, minskade möjligheterna för ungdom att erhålla en på det praktiska livets behov inriktad undervisning.

Under nuvarande statsfinansiella läge har överstyrelsen ansett sig nödsakad biträda förslag om betydande nedskärningar i anslagen till redan förefintliga skolformer. Kungl. Maj:t har dessutom, vad bland annat beträffar anslagen till yrkesundervisningen, i årets statsverksproposition föreslagit ytterligare nedsättningar av de anslag, som för innevarande budgetår utgå till sagda undervisning. Under sådana omständigheter finner överstyrelsen de betänkligheter, överstyrelsen ovan anfört beträffande införandet av den föreslagna nya skolformen, vara av den betydelse, att överstyrelsen icke kan tillstyrka, att Kungl. Maj:t till 1933 års riksdag avlåter proposition i det föreliggande ärendet.

Härutöver vill överstyrelsen dessutom framhålla följande. I sitt ovan nämnda utlåtande av den 24 april 1931 ifrågasatte överstyrelsen bland annat, huruvida icke hela den ifrågasatta organisationen av praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium till en början borde erhålla karaktären av försöksanordning. Överstyrelsen är fortfarande av denna uppfattning, men överstyrelsen kan icke finna, att den nu avsedda ombildningen av vissa högre folkskolor till praktiska mellanskolor skulle bliva av något större värde som en försöksanordning av den art, överstyrelsen då ifrågasatte. Dels skulle nämligen på så sätt inga försök komma till stånd i fråga om i läroverk eller kommunala mellanskolor inbyggda linjer, dels äro — av skäl som överstyrelsen ovan närmare utvecklat — förhållandena å de orter, å vilka praktiska mellanskolor nu skulle komma till stånd, icke sådana, att dit förlagda försöksanordningar av ifrågavarande art skulle bliva i någon högre grad vägledande för ett bedömande av frågan om de praktiska bildningslinjernas betydelse överhuvudtaget.

Fastän överstyrelsen sålunda icke kan tillstyrka, att Kungl. Maj:t till 1933 års riksdag avlåter proposition i det föreliggande ärendet, anser sig överstyrelsen dock böra framlägga förslag om hur en omvandling till praktiska mellanskolor av vissa högre folkskolor skulle kunna ske, därest Kungl. Maj:t icke skulle dela den av överstyrelsen sålunda uttalade uppfattningen.

Då, såvitt överstyrelsen kan bedöma, 1932 års riksdagsbeslut icke kan anses innebära, att riksdagen tagit ställning till frågan om införande överhuvud av de ifrågasatta praktiska bildningslinjerna, synes det nödvändigt, att riksdagen beredes tillfälle att i princip besluta beträffande den nya skolformen. Rörande innehållet i det principförslag, som sålunda skulle underställas riksdagen, anser sig överstyrelsen på det hela taget kunna nöja sig med att hänvisa till 1927 års skolsakkunnigas ovannämnda förslag och överstyrelsens ovanberörda yttrande häröver av den 24 april 1931. Endast ett av de däri behandlade spörsmålen anser sig överstyrelsen nu böra upptaga till förnyat övervägande. Överstyrelsen avser den ifrågasatta husliga linjen.

Såsom ovan framhållits, ansåg sig överstyrelsen i sitt utlåtande den 24

april 1931 icke kunna tillstyrka 1927 års skolsakkunnigas förslag till dylik linje. Nu har emellertid styrelsen för Stockholms högre folkskola för kvinnlig utbildning i ovannämnda skrivelse framlagt en timplan för en praktisk mellanskola med hushållsteknisk linje. De principer, enligt vilka denna linje skulle utformas, har styrelsen utvecklat i en framställning av den 14 januari 1932. Av denna framställning liksom av den till den föreliggande skrivelsen fogade timplanen synes framgå, att en anordning av en huslig linje på sätt här ifrågasatts skulle väsentligen undanrödja de betänkligheter mot en dylik linje, överstyrelsen hyste i ovannämnda utlåtande. Överstyrelsen skulle dock icke anse det önskvärt, att samtliga yrkesbestämda högre folkskolor för kvinnlig utbildning anordnades på sätt här ifrågasatts, då detta åtminstone i vissa fall skulle innebära ett försvagande av den praktiska utbildning, dessa skolor nu meddela. Då dessutom — med undantag för första klassen av en sådan hushållsteknisk linje — inga kursplaner ännu finnas utarbetade, anser sig överstyrelsen icke nu kunna taga definitiv ställning till frågan om upprättande av en dylik linje. Överstyrelsen vill dock ej motsätta sig att vid eventuellt avgivande till riksdagen av förslag rörande ombildning av vissa yrkesbestämda högre folkskolor till praktiska mellanskolor även tages under övervägande, huruvida en hushållsteknisk linje, på sätt nämnda styrelse ifrågasatt, lämpligen kan anordnas.

Utöver det principförslag rörande praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium, vilket sålunda skulle underställas riksdagen, skulle denna beredas tillfälle att taga ställning till frågan om en omedelbar omvandling av vissa högre folkskolor till praktiska mellanskolor. Beslutanderätten i frågan om vilka särskilda skolor som skulle förvandlas till dylika torde — liksom förhållandet är vid allmänna högre folkskolors förvandling till kommunala mellanskolor — böra tillkomma Kungl. Maj:t. Hos riksdagen skulle sålunda endast inhämtas tillstånd att erkänna som praktiska mellanskolor sådana fyraåriga yrkesbestämda högre folkskolor, vilka Kungl. Maj:t kunde finna därtill lämpade. I fråga om sättet för ett dylikt erkännande torde samma regler böra tillämpas som vid erkännande av kommunal mellanskola.

I fråga om statsanslag till en praktisk mellanskola under budgetåret 1933/1934 vill överstyrelsen anföra följande. Såvitt överstyrelsen kan bedöma, synes 1932 års ovanberörda riksdagsbeslut innebära, att de högre folkskolor, som förvandlades till praktiska mellanskolor, icke skulle på grund därav erhålla högre statsbidrag, än vad eljest skulle blivit fallet. Nu har emellertid Kungl. Maj:t i 1933 års statsverksproposition, såsom redan antytts, föreslagit vissa beskärningar av anslagen till högre folkskolor. Bland annat skulle statsbidrag till parallellavdelningar icke utgå till sammanlagt högre antal dylika avdelningar än som förefunnits under budgetåret 1932/1933. Med hänsyn bland annat härtill och för att de högre folkskolor, som förvandlades till praktiska mellanskolor, icke skulle i statsbidragsavseende komma i förändrad ställning, synes det överstyrelsen nödvändigt, att dessa skolor även under budgetåret 1933/1934 erhålla statsbidrag ur anslagen till högre folkskolor och efter samma grunder som de yrkesbestämda högre folkskolorna.

Därest riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag skulle fatta beslut i nu antydd riktning, synas därefter böra utfärdas dels en stadga för praktiska mellanskolor, dels bestämmelser om de rättigheter och förmåner, praktisk realexamen skulle medföra, dels också en kungörelse om att avlönings- och stats-

bidragsbestämmelserna för yrkesbestämda högre folkskolor tills vidare skulle gälla även för praktiska mellanskolor.

Då frågan om vilka skolor som skulle förvandlas till praktiska mellanskolor, enligt vad överstyrelsen ovan förutsatt, skulle komma under Kungl. Maj:ts bedömande, först sedan riksdagen fattat beslut om upprättande av dylika skolor, saknar överstyrelsen anledning att nu ingå på en närmare prövning av de ovanberörda framställningarna från styrelserna för de högre folkskolorna i Stockholm.

Vad slutligen angår framställningen från styrelsen för Örebro högre folkskola, så innebär denna framställning, att skolan med bibehållande av sin nuvarande natur av högre folkskola skulle erhålla rätt att anordna avgångsexamen i huvudsaklig överensstämmelse med 1927 års skolsakkunnigas förslag om praktisk realexamen samt att denna avgångsexamen skulle med visst undantag medföra samma rättigheter och förmåner som realexamen. Bestämmelserna härom skulle införas i skolans reglemente.

För den händelse frågan om yrkesbestämda högre folkskolors omvandling till praktiska mellanskolor bringas till lösning, har styrelsen — enligt vad den meddelat i den föreliggande framställningen — för avsikt att omedelbart vidtaga åtgärder för att få till stånd en sådan ombildning av skolan.

Även om överstyrelsen medger, att den ovan omtalade anordningen, varigenom eleverna vid nämnda skola beredas möjlighet att som privatister avlägga realexamen, medför åtskilliga nackdelar, anser sig överstyrelsen dock ej kunna tillstyrka, att praktisk realexamen i realiteten införes vid sagda skola, innan Kungl. Maj:t och riksdagen varit i tillfälle att i sin helhet pröva frågan om de praktiska bildningslinjerna på realskolans åldersstadium. Överstyrelsen kan sålunda för närvarande ej tillstyrka den föreliggande framställningen.

Åtskilliga av de ledamöter av skolöverstyrelsen, vilka deltagit i behandlingen av här förevarande ärende, hava avgivit särskilda yttranden.

Undervisningsråden N. O. Bruce och A. N. Thomson framhålla, att ett förslag till lösning av det föreliggande spørsmålet om vissa högre folkskolors ombildning till treåriga praktiska mellanskolor ovanpå sexårig folkskola icke skulle givit anledning till sådana betänkligheter av ekonomisk natur, som överstyrelsen framfört i sitt nu avgivna utlåtande; det hade emellertid icke varit möjligt att medhinna utarbetande av ett fullständigt dylikt förslag, vilket bland annat skulle förutsatt uppgörande av kursplaner m. m.

Undervisningsrådet N. H. Hänninger anslöt sig till samma uppfattning.

Undervisningsrådet K. A. W. Björck anförde bland annat:

Den ståndpunkt, som överstyrelsen intagit, kan jag icke biträda. Enligt min mening är det nuvarande tidsläget i särskild grad ägnat att inskräpa samhällets oavvisliga plikt att i all tänkbar utsträckning underlätta de från folkskolan utgående ungdomsskarornas praktiska utbildning. Från olika håll har med styrka framhållits, att de teoretiskt inriktade skolorna utöva en alltför stark dragningskraft på ungdomen. I föreliggande situation, då arbetsmöjligheterna för de lärjungar, som lämnat folkskolan, äro i särskilt hög grad begränsade, och från riksdagens sida påkallats åtgärder för ungdomsarbetslöshetens effektiva bekämpande, måste det framstå angelägnare

än någonsin, att det allmänna söker på allt sätt underlätta för de nödtunget sysslolösa att stärka sin individuella utbildning för kommande uppgifter i samhällets tjänst.

Om det redan i och för sig lär få anses vara en angelägenhet av största vikt, att en omläggning av de praktiska ungdomsskolorna i den av riksdagen anvisade riktningen snarast kommer till stånd, framstå omedelbara åtgärder av denna innebörd såsom oavvisliga under nu rådande arbetsförhållanden. Jag har därför påyrkat, att överstyrelsen bort hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande för den nu samlade riksdagen av förslag i huvudsaklig överensstämmelse med vad 1932 års riksdag påkallat.

Den omständigheten, att den uteslutande allmänbildande realskola och mellanskola, som bygger på folkskolans sjätte klass, är fyraårig, lär icke utgöra en tvingande anledning att åt den motsvarande praktiska läroanstalten ovillkorligen utmäta samma studietid. När det från olika håll vitsordas, att den treåriga högre folkskolan skänker ett ur det praktiska livets synpunkt fullt tillfredsställande bildningsresultat och det från dem, som äga mångårig ingående erfarenhet om de sålunda utbildade lärjungarnas förutsättningar att fylla sina uppgifter i förvärvsarbetet eller fullfölja sin utbildning i högre läroanstalter, hävdas, att en utökning av skoltiden ingalunda är av praktiska behov påkallad, vore det säkerligen föga välbetänt att utvidga lärokursen enbart med hänvisning till att såmedelst en formell överensstämmelse med realskolan skulle uppnås.

Därest vid organisationen uppmärksammas allenast förefintliga behov, bortfalla väsentligen de ekonomiska betänkligheter, som för överstyrelsen varit avgörande. Och utgår man vidare från nu rådande förhållanden, äger man i den treklassiga yrkesbestämda högre folkskolan en naturlig anknytningspunkt för de åtgärder, som äro av nöden för samhällets mest närstående inskridande. Dess organisation och undervisning torde i allt väsentligt kunna tjäna som mönster för den praktiska mellanskolan. Givetvis bör den fyraåriga högre folkskolan härutinnan ställas på samma linje.

Genom anordnande av en med bestämd kompetens för det praktiska livet och för fortsatt utbildning inom vederbörligt studieområde förbunden examen, praktisk realexamen, torde den ifrågavarande utbildningsvägen erhålla det sociala värde, som åsyftats. Vid fastställandet av sagda kompetensområde torde böra övervägas, huruvida viss differentiering i behörigheten kan vara av omständigheterna påkallad mellan examen avlagd vid treårig och sådan vid fyraårig lärokurs. Och genom att fortsättningsvis tilldela på så sätt ombildade yrkesbestämda högre folkskolor statsunderstöd enligt de grunder, som för närvarande gälla, synes på ett enkelt sätt den ekonomiska sidan av det föreliggande organisationsproblemet kunna erhålla en tillfredsställande lösning.

Efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall torde med eventuellt erforderlig jämkning av reglementen och läroplaner nuvarande läroanstalter av ifrågavarande typ kunna tillerkännas ställning av praktiska mellanskolor och därmed tillika rätt att anställa praktisk realexamen i enlighet med de närmare föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan finna gott meddela. På Kungl. Maj:t torde ock böra ankomma att lämna erforderliga bestämmelser angående kompetensvärdet av sådan examen, avlagd vid praktisk mellanskolas skilda linjer.

I anslutning till vad sålunda anförts har jag ansett, att överstyrelsen bort hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1933 års riksdag att *dels* med-

giva, att av kommun upprättad praktisk mellanskola med minst treårig lärokurs och grundad på lägst folkskolans sjätte klass må åtnjuta statsunderstöd i enlighet med de grunder, som i sådant avseende gälla för yrkesbestämd högre folkskola, *dels* besluta, att examen avlagd vid sådan läroanstalt, praktisk realexamen, skall medföra den behörighet, som Kungl. Maj:t finner skäl bestämma, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig anslutning till de villkor och bestämmelser, som i sådant avseende äro av riksdagen meddelade för yrkesbestämd högre folkskola, utfärda de närmare föreskrifter, som må prövas erforderliga.

Undervisningsrådet K. Kärre delade överstyrelsens betänksamhet mot att under nuvarande statsfinansiella förhållanden föreslå upprättandet av en ny skoltyp av här avsett slag, men fann det synnerligen önskvärt, att försök med skolor av här avsedd typ måtte kunna med det snaraste igångsättas.

Därest det i ett riksdagsbeslut uttryckligen utsades, att det tills vidare gäller en *försöksanordning* och att ombildning tills vidare endast finge ske av ett *fixerat mindre antal* sådana praktiska mellanskollinjer, torde därigenom de ekonomiska konsekvenser, som av överstyrelsen befaras, i icke ringa mån förebyggas. Men det bleve givetvis erforderligt att så beräkna statsanslaget till högre folkskolor, att lärjungar icke komme att utestängas från *tillträde* till sådana skolor på grund av en sannolikt inträdande ökning av antalet parallellavdelningar i högsta klassen av de försöksvis ombildade skolorna.

Ur försökssynpunkt skulle jag visserligen finna en anordning med inbyggd praktisk linje i allmän realskola vara ännu starkare motiverad än en ombildning av redan existerande skolor och skulle så till vida hava velat tillika förorda dylika försöks anställande vid ett eller annat allmänt läroverk (eventuellt kommunal mellanskola). Då emellertid 1932 års riksdags beslut icke innefattar anhållan om förslag jämväl därom, har jag icke ansett mig böra i detta sammanhang framställa något yrkande i sådan riktning.

VI. Till Kungl. Maj:t med anledning av skolöverstyrelsens utlåtande den 25 januari 1933 ingivna framställningar.

Med anledning av vad skolöverstyrelsen i sitt ovanberörda utlåtande av den 25 januari 1933 anfört och hemställt hava till Kungl. Maj:t ingivits åtskilliga framställningar, för vilka jag nu vill i korthet redogöra.

Styrelsen för Stockholms högre folkskola för teknisk utbildning har i skrivelse den 3 februari 1933 ingått på ett bemötande av skolöverstyrelsens senaste yttrande. Då skolöverstyrelsen för sin nu intagna avvisande hållning närmast angivit statsfinansiella skäl, och då dessa skäl väsentligen syntes vila på missuppfattning, i det att ingen som helst ökad kostnad för statsverket behövde uppkomma, anhåller styrelsen, att Kungl. Maj:t ville, med hänsyn till därmed förbundna stora fördelar såväl för lärjungarna som i socialt hänseende, för den nu samlade riksdagen framlägga sådant förslag angående ombildning till praktisk realskola av Stockholms högre folkskola för teknisk utbildning, som omförmäles i riksdagens skrivelse av den 15 april 1932.

Styrelserna för Stockholms stads högre folkskolor för handelsundervisning och för kvinnlig utbildning hava i särskilda skrivelser den 4 februari 1933 — under åberopande av i huvudsak samma skäl som styrelsen för högre folkskolan för teknisk utbildning — hemställt, att Kungl. Maj:t ville till 1933 års riksdag avlåta proposition med förslag till omvandling i enlighet med riktlinjerna i riksdagens skrivelse den 15 april 1932 av nämnda skolor till praktisk realskola, respektive praktisk mellanskola med huslig linje.

Slutligen har *centralstyrelsen för högre folkskolornas lärarförening* i skrivelse den 4 februari 1933 likaledes bemött skolöverstyrelsens senaste förslag och hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes till 1933 års riksdag jämlikt riksdagens skrivelse den 15 april 1932 (nr 8 A punkt 158) avlåta proposition angående ombildning av ifrågavarande fyraåriga yrkesbestämda högre folkskolor till praktiska realskolor.

Departement-
schefen.

Frågan om tillskapande av bättre möjligheter för vår ungdom till utbildning för det praktiska livets behov har länge varit föremål för uppmärksamhet. Många och tungt vägande äro också de skäl, som tala för åtgärders vidtagande härutinnan. Det sedan länge framhållna önskemålet att minska den för varje år ökade tillströmningen till de s. k. »lärd» banorna synes endast kunna realiseras genom åtgärder, ägnade att göra de praktiska skolformerna likvärdiga med de teoretiska. Ej minst i dessa dagar tränga hithörande problem till sin lösning, då man har att räkna med den omfattande ungdomsarbetslösheten, som gör tillvaratagandet av ungdomens tid och förmåga samt beredande av möjlighet för den att genom en god, praktiskt inriktad utbildning nå fram till en ställning i livet till en tvingande social nödvändighet.

Även inom riksdagen har uppmärksamheten riktats på dessa spörsmål. Såsom i det föregående erinrats, hava både vid 1927 och 1932 års riksdagar framställningar gjorts om utredning och förslag i ämnet. För de vidlyftiga utredningar, som med anledning härav utförts, har jag redogjort i det föregående.

Om det önskvärda i att åtgärder vidtagas hava alla varit ense, men däremot hava meningarna gått isär beträffande de lämpligaste utvägarna.

Det av 1927 års skolsakkunniga framlagda förslaget innebar upprättande av praktiska linjer med inriktning på handelsundervisning, teknisk utbildning eller husligt arbete. Dessa praktiska bildningslinjer skulle kunna upprättas antingen i form av blott differentierade, i realskolor och kommunala mellanskolor inbyggda tvååriga linjer eller i form av helt fristående fyraåriga praktiska kommunala mellanskolor (realskolor), byggda på genomgången sexårig folkskola. Såväl de inbyggda som de fristående linjerna skulle föra fram till en examen, som av de sakkunniga benämndes praktisk realexamen och avsågs att bilda en motsvarighet till den nuvarande

realexamen både i fråga om allmänbildning och i fråga om lämnande av behörighet till vissa befattningar, utbildningslinjer o. s. v. I fråga om de nu talrikt förekommande treåriga yrkesbestämda högre folkskolorna innebar de sakkunnigas förslag, att åtgärder borde vidtagas för att möjliggöra avläggandet vid dessa skolor av en examen, »praktisk mellanskolexamen».

Skolöverstyrelsen tillstyrkte i sitt år 1931 avgivna utlåtande i huvudsak de sakkunnigas förslag. Emellertid ansåg överstyrelsen, att någon linje med inriktning på husligt arbete ej kunde komma till stånd, då det vore svårt att beträffande denna linje åvägabringa lämplig avvägning mellan teoretiska och praktiska ämnen.

I en vid överstyrelsens utlåtande fogad reservation framhölls emellertid, att behörighetsfrågan, som för de sakkunniga varit ett av de vägande skälen för kravet på en fyraårig utbildning, ej finge spela någon större roll vid utformandet av den nya organisationen. En examen, som gäve behörighet till statstjänst, kunde ej tänkas leda ungdomen bort från de teoretiska bannorna. Kunskapsfordringarna skulle motsvara behovet för blivande idkare av praktisk yrkesverksamhet. De praktiska utbildningslinjerna borde — med hänsyn till att de nuvarande yrkesbestämda högre folkskolorna som regel vore treåriga — likaledes vara treåriga och leda fram till en examen, avlagd under betryggande, lämplig kontroll.

1932 års riksdagsbeslut innebar ej något definitivt ståndpunktstagande till frågan utan avsåg endast framläggande av förslag angående ombildning till praktiska realskolor av sådana statsunderstödda yrkesbestämda högre folkskolor, vilka kunde finnas omedelbart därtill lämpade.

För skolöverstyrelsens med anledning härav verkställda utredning har i det föregående redogjorts. Av flera skäl har emellertid överstyrelsens majoritet ansett sig böra avstyrka, att förslag i ämnet förelägges 1933 års riksdag.

Den ovisshet, som sålunda rått beträffande den lämpligaste formen för de praktiska utbildningslinjernas anordnande, hade givetvis måst framkalla en viss tveksamhet, om det nu gällt att för riksdagen framlägga definitivt förslag i ämnet. Nödvändigheten av snara åtgärder i här förevarande hänseende är dock enligt mitt förmenande så trängande, att det ej torde vara försvarligt att längre endast uppehålla sig vid teoretiska undersökningar och utredningar. Det torde vara riktigare att — såsom också skolöverstyrelsen framhållit — genom försök vid några därför lämpade skolor söka vinna den erfarenhet, på vilken sedermera ett slutligt ställningstagande skall kunna grundas.

Ett sådant förslag synes mig även väl överensstämmande med tankegången i 1932 års riksdags beslut. Man får härigenom möjlighet att ingående pröva dels den nya skolformens förmåga att locka till sig lämpligt elevmaterial, dels de resultat, som kunna nås genom den här meddelade undervisningen, dels utformandet av den nya examen. Vidare får man möjlighet att, innan

man ännu definitivt bundit sig, överblicka de kostnader, som den nya organisationen kan komma att åsamka stat och kommun.

Innan erfarenhet genom dessa försök vunnits rörande den nya skolformens möjligheter och dess lämpligaste anordning torde det ej vara rådligt att, såsom överstyrelsen föreslagit, inhämta ett principbeslut av riksdagen rörande de praktiska utbildningslinjerna. Däremot torde det böra beredas tillfälle för riksdagen att taga ställning till förslaget att omedelbart försöksvis omvandla vissa högre folkskolor till praktiska mellanskolor. Beslutanderätten i frågan om vilka särskilda skolor som skulle förvandlas till dylika torde — liksom förhållandet är vid allmänna högre folkskolors förvandling till kommunala mellanskolor — böra tillkomma Kungl. Maj:t. I här förevarande hänseende torde alltså böra inhämtas riksdagens medgivande att såsom en försöksanordning som praktiska mellanskolor erkänna ett visst antal sådana fyraåriga yrkesbestämda högre folkskolor, vilka Kungl. Maj:t kan finna därtill lämpade. I fråga om sättet för ett dylikt erkännande torde samma former böra tillämpas som vid erkännande av kommunal mellanskola.

För att försöksanordningen skall giva önskvärt resultat, torde det vara av nöden, att försöken anordnas vid några skolor av olika typ, där man redan med den nuvarande organisationen hunnit göra rön i här förevarande avseende, vilka kunna bliva av betydelse vid de nu ifrågasatta försöken. En undersökning av förhållandena har givit vid handen, att de yrkesbestämda högre folkskolor, som för närvarande bäst lämpa sig för utbildning, äro Stockholms yrkesbestämda högre folkskolor för teknisk utbildning, för handelsundervisning samt för kvinnlig utbildning ävensom Örebro yrkesbestämda högre folkskola.

Emellertid håller jag före, att försöken ej blott böra äga rum vid några redan existerande yrkesbestämda högre folkskolor, vilka alltså skulle bilda en motsvarighet till de av de sakkunniga föreslagna fristående linjerna. De skäl, som anförts för anordnandet jämväl av inbyggda linjer, finner jag tungt vägande. Här rör man sig emellertid på ett område, som är helt oprövat i praktiken. Med hänsyn härtill finner jag det vara synnerligen önskvärt, att försök jämväl i detta hänseende vidtagas.

Det synes då vara lämpligt att riksdagens medgivande må inhämtas därtill, att vid några realskolor eller kommunala mellanskolor, förslagsvis högst tre, må kunna anordnas försök med praktiska utbildningslinjer, en handelslinje, en teknisk linje och en huslig linje.

Förläggningen av dessa försök, som givetvis kommer att bliva beroende på det intresse, som kan komma att visas från olika skolkommuners sida, torde bero på Kungl. Maj:ts prövning.

Därest riksdagen lämnar sitt medgivande till de nu av mig förordade försöken, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles utfärda de bestämmelser, som med anledning härav kunna visa sig erforderliga.

Härefter anhåller jag att få övergå till frågans ekonomiska sida och vissa i samband därmed stående spörsmål. Först gäller det då skolorganisatio-
nens omfattning.

I 1933 års åttonde huvudtitel har jag vid beräkningen av anslagen för budgetåret 1933/1934 till de allmänna läroverken ävensom till de kommunala mellanskolorna och högre folkskolorna i anslutning till ett av granskningsnämnden framlagt förslag utgått från att organisationen icke finge vidgas utöver den för budgetåret 1932/1933 gällande ramen, d. v. s. att antalet klassavdelningar i de olika skolformerna för budgetåret 1933/1934 icke må ökas utöver det nuvarande.

Ett bifall till förslaget om försöksanordningar med praktiska linjer kommer sannolikt att redan under det första året medföra en åtminstone något ökad tillströmning av lärjungar med därmed åtföljande behov av nya klassavdelningar. Då det icke gärna kan ifrågasättas, att de nuvarande skolformerna skola nödgas till inskränkningar på grund av tillkomsten av de nya linjerna, utgår jag från att, vid meddelande av beslut rörande upprättandet av parallellavdelningar vid de olika skolformerna, i det medgivna antalet icke skall behöva inräknas sådana, som tillkommit på grund av här förevarande försöksanordning.

Kostnaderna för upprättandet av praktiska linjer torde — i vart fall under det första året — icke bliva betydande. Vad först beträffar de fyra av mig i det föregående omförmälda högre folkskolorna saknar jag — med hänsyn till att det här gäller en försöksanordning — anledning att ingå på frågan om särskilda avlöningsbestämmelser för lärarpersonalen. Under försökstiden synas lämpligen de hittills för dessa skolor gällande bestämmelserna rörande statsbidrag och läraravlöning m. m. fortfarande böra gälla. Vid dessa skolor inskränker sig alltså kostnadsökningen för staten till den merkostnad, som kan uppkomma på grund av ett ökat antal parallellavdelningar.

Kostnaderna för dessa fristående skolor böra under försökstiden bestridas från förslagsanslaget till högre folkskolor. Någon höjning av detta anslag med anledning härav har jag icke funnit erforderlig.

Beträffande kostnaderna för de inbyggda linjerna har jag från skolöverstyrelsen inhämtat följande beräkningar, vilka i huvudsak grunda sig på 1927 års sakkunnigas förslag. I dessa beräkningar har jag utgått från att under försökstiden endast timlärare komma att användas. I de föreslagna timarvodena torde de jämkningar nedåt böra av Kungl. Maj:t vidtagas, som bliva erforderliga för att sätta avlöningen i lämplig proportion till avlöningen för de teoretiska ämnenas lärare.

1. *Handelslinje*, inbyggd i fyraårig eller femårig realskola.

a) Näst högsta klassen (3⁴ eller 4⁵).

Teoretiska läroämnena	6,5 timmar	à	140: — =	910: —
Praktiska	8,5	»	»	140: — = 1,190: —

Kronor 2,100: —

b) Högsta klassen (4 ⁴ eller 5 ⁵).			
Teoretiska läroämnen	12	timmar à 140:—	= 1,680:—
Praktiska	» 13,5	» » 140:—	= 1,800:—
Övningsämne	1	timme » 90:—	= 90:—
			<hr/>
			Kronor 3,660:—

2. *Teknisk linje*, inbyggd i fyraårig eller femårig realskola.

a) Näst högsta klassen (3 ⁴ eller 4 ⁵).			
Teoretiska läroämnen	18	timmar à 140:—	= 2,520:—
Praktiska	» 1	timme » 140:—	= 140:—
»	» 8	timmar » 115:—	= 920:—
			<hr/>
			Kronor 3,580:—

b) Högsta klassen (4 ⁴ eller 5 ⁵).			
Teoretiska läroämnen	18,5	timmar à 140:—	= 2,590:—
Praktiska	» 18	» » 140:—	= 2,520:—
»	» 5	» » 115:—	= 575:—
Tillägg för praktiskt läroämne			180:—
			<hr/>
			Kronor 5,865:—

3. *Huslig linje*, inbyggd i fyraårig eller femårig realskola.

a) Näst högsta klassen (3 ⁴ eller 4 ⁵).			
Teoretiska läroämnen	6	timmar à 140:—	= 840:—
Praktiska	» 17	» » 80:—	= 1,360:—
			<hr/>
			Kronor 2,200:—

b) Högsta klassen (4 ⁴ eller 5 ⁵).			
Teoretiska läroämnen	11	timmar à 140:—	= 1,540:—
Praktiska	» 10	» » 80:—	= 800:—
			<hr/>
			Kronor 2,340:—

Då eventuellt upprättande av här ifrågavarande praktiska linjer givetvis måste ske successivt, kan det första året endast bli fråga om praktisk linje i näst högsta klassen i realskola eller kommunal mellanskola.

Upprättandet av tre sådana linjer, en av vardera slaget, skulle för läraravlöningar draga en maximikostnad av $2,100 + 3,580 + 2,200 = 7,880$ kronor.

I dessa kostnadsberäkningar ingå *icke* tillfällig löneförbättring, dyrtidstillägg och provisorisk avlösningsförbättring.

Om med hänsyn till antalet lärjungar i en klass samläsning icke kan äga rum mellan den teoretiska linjen och den praktiska linjen, kan kostnaden för en klassavdelning inom den praktiska linjen beräknas uppgå till omkring 400 kronor för handelslinje och omkring 800 kronor för teknisk linje mera än för en klassavdelning inom den teoretiska linjen. För huslig linje skulle det däremot bli någon kostnadsminskning.

Om i en årsklass antalet lärjungar uppgår till 40 à 50 och 8 à 10 av dessa lärjungar välja praktisk linje, blir upprättandet av en sådan linje förenat med en ökad kostnad på omkring 400 kronor för handelslinje och omkring 800 kronor för teknisk linje.

I likhet med vad som är fallet vid de allmänna läroverken i övrigt bör tydligen vederbörande *kommun* tillhandahålla erforderliga *lokaler* för de praktiska linjerna. För handelslinje torde ej erfordras några särskilda lokaler. Finnes för en ort kommunal praktisk ungdomsskola, torde den statliga praktiska realskolan kunna få använda dess lokaler för undervisning i de praktiska ämnena.

De för dessa linjer erforderliga kostnaderna torde lämpligen böra bestridas från samma anslag, från vilket övriga utgifter för samma skola bestridas, alltså antingen från reservationsanslaget till de allmänna läroverken eller från förslagsanslaget till kommunala mellanskolor. Någon förhöjning av de för dessa anslag för budgetåret 1933/1934 av Kungl. Maj:t äskade beloppen har jag icke funnit erforderlig.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva

dels att från och med budgetåret 1933/1934 högst fyra yrkesbestämda högre folkskolor, vilka därtill skola av Kungl. Maj:t utses, må i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig i det föregående anförts samt i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, försöksvis anordnas såsom praktiska mellanskolor,

dels att under budgetåret 1933/1934 statsbidrag till dessa skolor må utgå ur förslagsanslaget till högre folkskolor i enlighet med de grunder, som äro eller varda bestämda beträffande yrkesbestämda högre folkskolor,

dels att, vid en var av högst tre realskolor eller kommunala mellanskolor, vilka därtill av Kungl. Maj:t utses, må, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig i det föregående anförts samt i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, från och med budgetåret 1933/1934 försöksvis anordnas en praktisk utbildningslinje,

dels och att kostnaderna för dylik linje må bestridas från reservationsanslaget till de allmänna läroverken, respektive förslagsanslaget till kommunala mellanskolor.

Vad departementschefen sålunda, under instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Anna Meurling.